

BATINKA

anul 2, nr 13, Martie 2015

www.scoalaarte.ro

REVISTĂ LUNARĂ EDITATĂ DE
CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN CONSTANȚA
„TEODOR T.BURADA” AL CONSILIULUI JUDEȚEAN CONSTANȚA

Fondată în 1991

*40 de pagini
Se distribuie gratuit*

DAȚ ÎNĂ, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de Centrul cultural județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța
ISSN 1221-2253

Director
Prof. Doina VOIVOZEANU

Redactor șef
conf.univ. dr. Aurelia LĂPUȘAN

Redactori
Adina BOCAI,
Ana-Laura PARFINOV,
Laura CALOEAN,
Lavinia GHEORGHE

Contabil șef: **Alina ONEL**
Tehnoredactor: **Gabriel VOICU**

Copyright text și fotografii © Centrul cultural județean Constanța „Teodor T.Burada”
Copyright prezentare grafică © 2014 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușneanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110

Tel./Fax: 0241 61 92 93

E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68

Tel: 0241 61 88 42

E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

CUPRINS

3 Editorial - Pentru un dobrogenism în cultură

7 Tranulis - un nume emblematic pentru
cultura Dobrogei

10 Oamenii Dobrogei. Un dascăl, un director,
un profesionist de excepție: N.T. Negulescu

13 Eroii comunei Saraiu - Povestea lui
Mihalcea Cărăratu (III)

16 Arhiva satelor noastre - O nouă-veche
pârtie în istoria monografiilor rurale?

20 Ia românească a cucerit lumea.
Acum încearcă să ne recucerească și pe noi

22 Sinaxar - Sărbătorile lui Prier

24 Practici populare prepascale și Sărbătoarea
Învierii Domnului în localitățile dobrogene

26 La Ciobanu - Copiii învață să respecte
tradițiile satului

28 Cărvăneni care nu mai sunt, dar au rămas
Amintiri! - Smarandache Alexandru (‘nea
Lisandru)

30 Dobrogea - numeroase credințe, mozaic de
biserici

33 Povestește Silvia Grossu a lui Ionica Donos
din Basarabia(V) - Povață și dojană

36 Dobrogea, pe podium la concursul „Satul
Cultural al României”

37 Premii și diplome pentru contănțeni la
Concursul „Beija Flor” de la Galați

38 Povești de la bunica - La Dunăreni, în
preajma Sfintelor Paști

Editorial

Pentru un dobrogenism în cultură

Titlul aparține scriitorului Pericle Martinescu și a stat pe fondul paginii întâi a *Revistei dobrogene* într-un aprilie al anului 1936. Scriitorul aparține spiritual și trupește acestui spațiu. S-a născut în februarie 1911, la Viișoara de lângă Cobadin, sat de români așezați, o comunitate unită, mândră, predominant mocănească, amprentând prin hărnicie civilizația locului.

Pericle Martinescu are o operă demnă de a fi cercetată și păstrată în panteonul cărții românești și nu numai. Coleg de amfiteatru și de dezbateri cu Emil Cioran și Nae Ionescu, autor al unor însemnate volume de proză, poezie, publicistică, Pericle Martinescu a trăit mult și demn, iar această longevitate i-a favorizat creația, impulsionându-l în anii de după 90 să publice des, să-și finalizeze *Jurnalul*, amintirile vieții, să-și reediteze primele opere, cel mai circulat fiind romanul *Adolescenții din Brașov*, un best seller al perioadei interbelice. A avut luciditatea să escaladeze timpul și timpurile fără poticneli.

Pericle Martinescu s-a simțit mereu implicat în viața Cetății.

Am scris alintându-l că a fost un mare risipitor. Un adevărat fiu risipitor al Dobrogei. Din prea plinul devoțiunii lui pentru locurile natale, ne-a lăsat o inimă plină de iubire curată pentru viață și pentru literatură.

Timpul nonagenar pe care l-a consumat în modestie și demnitate, truditelile sale cărți, generozitatea ființei sale, toate au picurat către noi stropi de iubire.

I-am spus uneori, cu reverență, seniorul scriitorilor Dobrogei, Cavalerul-patriarh al literaturii de astăzi, căutătorul neostenit de frumusețe perenă. Vigoarea scrisului său a străbătut nealterată o parte din secolul abia încheiat, rodnicia mai ales din ultimul deceniu – la care noi, constănțenii, am fost gratulați, a dat de lucru nu doar criticilor literari, ci și editorilor care și-au înnobilit brandul cu producțiile literare ale scriitorului Pericle Martinescu.

El a plecat să se odihnească în stele în anul 2005, într-o lume mai bună, dar ne-a lăsat ca testament atâtea și atâtea repere sentimentale!

Îi atribuim, printre multe altele, această definiție singulară, complexă a spiritului dobrogean. Articolul lui din 1936 este și astăzi definitoriu pentru o zonă de cultură și civilizație venită din urmă să stea cu celelalte la parte egală.

„Dintre toate provinciile românești Dobrogea a fost cea mai terorizată din punct de vedere cultural. Toată mișcarea culturală de aici s-a redus întotdeauna la o formă sporadică și nesemnificativă de manifestare literară antrenată și de entuziasmul juvenil al câtorva elevi sau studenți, rareori o colaborare cu condeiele gazetărești locale, atât de izolată însă de nervul adevăratei culturi românești și atât de depărtată de adevăratele esențe ale sufletului și peisajului specific dobrogean încât că aproape nici nu mai contează. De la revista „Ovidiu”, scoasă de o generație de intelectuali cu entuziasm și dragoste pentru Dobrogea, redactată de profesorul Vulcan, prin preajma anului 1900, și până la revista „Analele Dobrogei” a emeritului profesor C Brătescu, Dobrogea n-a cunoscut decât o serie de fițiuci, câteva foi puse mai mult în serviciul intereselor personale ale celor ce le redactau și câteva încercări mai serioase de promovare a unei literaturi dobrogene

- acestea însă prin simplul fapt că erau „mai serioase”, trebuind să dispară imediat ce se nășteau.

Dacă Dobrogea a dat vreodată oameni de talent în literatură, printr-o întâmplare inexplicabilă, ei au părăsit întotdeauna Dobrogea, dezinteresându-se complet de soarta unei culturi dobrogene, ba ignorând, uneori, chiar și faptul că s-au născut și sunt fiii acestei provincii.

Și dacă Dobrogea există, de bine de rău, în literatura românească în felul în care există, faptul se datorește numai celor care, străini de ea, vizitând-o, au rămas surprinși de câtă bogăție de material epic, poetic și plastic

conține ea. Scriitorii, poeții și pictorii care au vorbit de Dobrogea în opera lor sunt, aproape în unanimitatea lor, străini de pământul și sufletul acestei provincii fabuloase. Și de aceea ei, neînțelegând-o perfect, necunoscând-o decât fragmentar, superficial și întâmplător, în mod fatal au falsificat Dobrogea, creând despre ea o imagine convențională. Un dobrogean veritabil nu se regăsește în niciun tablou, în nicio poezie, în nicio pagină de proză scrisă de aceia care au trecut prin Dobrogea - și nu se regăsește nici pe el, nici mediul, nici împrejurările ciudate și originale sub semnul cărora se desfășoară viața lui. Deoarece, încă odată, toți cei care au trecut prin Dobrogea nu au luat din ea decât convenționalul, autenticul rămânând străin ochiului și sufletului său. Iar dintre dobrogeni, foarte puțini s-au găsit până acum care să integreze această provincie culturii românești. Poate singur Ioan N. Roman a făcut pentru Dobrogea ceea ce nici poeții, nici pictorii, nici politicienii de astăzi nu isbutesc să facă la un loc.

Dobrogea nu are nevoie de prea mulți admiratori, ea are nevoie de câțiva oameni cu stare, care să o înțeleagă și să o iubească cu adevărat.

Poate că generațiile viitoare și poate chiar tineretul dobrogean de astăzi să simtă această imensă lacună a provinciei lor și să caute a o înlătura imediat. E păcat și e inadmisibil ca o provincie cu o bogăție folclorică atât de mare, cu trăsături pitorești atât de singulare, cu un conținut sufletesc atât de original și virgin, să rămână anonimă într-o cultură românească viitoare. În Dobrogea, fiecare pas îți prezintă ceva nou, fiecare cărare îți spune o poveste, fiecare movilă închide în ea o legendă de aur; chiar și fiecare copac are parcă ceva de spus în singurătatea câmpului și sub soarele arzător al Dobrogei. E adevărat că dobrogenii sunt prea obișnuiți cu toate miturile și miracolele pământului lor, dar nu trebuie să se depărteze de ele.

Cred că cel mai frumos compartiment al culturii noastre de mâine l-ar putea constitui elementul dobrogean autentic dezvoltat în lirică, în epică și în plastică, însă cu o înțelegere desăvârșită, ca o mărturie veritabilă a etnicului dobrogean.

Dobrogea, bătrâna și bizara noastră provincie, n-a avut până acum nici un fiu care să-i facă portretul sau să vorbească despre ea cu dragoste filială. Nu trebuie să uităm lucrul acesta, nu trebuie să ne depărtăm de Dobrogea!¹

Actualitatea textului, mesajul lui către cei tineri, cunoașterea în intimitatea sa a ceea ce este sufletul dobrogeanului, suflet ales, mândru, obișnuit cu ce i se cuvine, ce îi aparține peren, nealterabil ni-l aduc mai aproape pe scriitorul vișorean.

Am scris în repetate rânduri că Pericle Martinescu ar fi meritat să aibă parte în urbea lui natală de onoruri, adică să fie declarat cetățean de onoare al Constanței. Căci orașul va rămâne în literatura română, veșnicind, și prin pana picturală a lui Pericle Martinescu. Rămân formidabile, dar singulare, gesturile filialei Dobrogea a Uniunii scriitorilor care i-a conferit cu mai mulți ani în urmă câteva premii valoroase. Și editurile care l-au publicat,

¹ Revista dobrogeană, I, nr.1,12 aprilie 1936, p.1.

Biblioteca Universității Ovidius care i-a adunat opera, publicațiile care i-au promovat opera.

Ce a reprezentat pentru Pericle Martinescu orașul copilăriei sale?

”Dintre orașele din lume prin care am avut prilejul să trec, Constanța mi-a fost și mi-a rămas cel mai drag, nu numai pentru frumusețea și distincția lui edilitară, ci, mai ales, pentru legăturile mele personale cu el, legături ce pot fi asemuite cu ale unei iubiri între două ființe cu pulsații sentimentale reciproce.”

„Dobrogea te lasă s-o descoperi singur”

„După cum atestă mitrica bisericii din satul natal, Viișoara de Cobadin - am primit botezul

vieții în ziua de 11 februarie a anului 1911. Am văzut, deci, lumina zilei în cea mai friguroasă lună a iernii, când oamenii se închid în mica lor cochilie ermetică, fără expansivități exterioare - o lună a lucidității severe, a meditațiilor grave și a confruntărilor, ”la rece”... Peisajul natal și clima lui specifică mi-au determinat temperamentul și caracterul, pe care le-am asemuit întotdeauna cu cele ale pământului acesta modest, original și ciudat, aproape bizar.

Dobrogea nici nu te cheamă, nici nu te respinge. Te lasă s-o descoperi singur.

Dar, după ce i-ai prins gustul, te acaparează cu o forță tainică și insinuantă, stărnindu-ți curiozitatea și interesul ca o corabie încărcată cu legende, eșuată la un țărm auster și fabulos. Ea e teritoriul gândirii sobre și condensate (Gânditorul de la Hamangia nu e doar o metaforă a dicționarului de arheologie) născută din înclășări și frenezii ce se consumă în imploziile petrecute în galaxiile sale subterane, pe care nu le vede nimeni, dar le simte oricine...”

N-aș putea să spun dacă satul copilăriei mele arată trist sau alt fel, deoarece în amintirea mea el apare ca într-un tablou idilic a cărui policromie nostalgică se potențează pe măsură ce anii se scurg. Pot spune însă că, în comparație cu alte sate, într-adevăr triste din Dobrogea de altă dată, unde diverse reminiscențe orientale își mențineau amprenta lor vizibilă, Viișoara se înfățișă ca o așezare profund românească, deoarece populația ei era formată din oameni proveniți din toate regiunile țării (Ardeal, Banat, Oltenia, Muntenia sau Moldova, câțiva din Bucovina).

Fiind un sat relativ ”nou”, cum se zicea - în orice caz, construit pe vatră proprie, netributară altor moșteniri, vechiul cătun turcesc rămăsese în afara perimetrului său. Era format după un plan de sistematizare bine chibzuit: ulițe drepte și paralele simetric întretăiate, curți parcelate egal și uniform, frumos îngrădite, case aspectuoase (nu exista niciun bordei) și acest aspect nu l-am mai găsit în niciun alt sat dobrogean din acea vreme. Era un sat de plugari harnici și gospodari, robi ai unui pământ arid și ai arșițelor.

Numele îi venea de la viișoarele pe care locuitorii le plantaseră pe un «ceair» de la marginea comunei. Desigur, o întâlnire mai profundă cu satul Viișoara de azi nu numai că m-ar emoționa, dar mi-ar răsturna complet imaginea pe care o păstrez despre satul meu natal. O asemenea întâlnire mi-ar tulbura de asemeni, întreaga viziune asupra universului

Școala din Viișoara la care a învățat Pericle Martinescu

copilăriei, prin contactul cu schimbările mari intervenite de-a lungul anilor. Nu aş mai regăsi nimic sau aproape nimic din ceea ce ştiam. Am auzit cândva, din gura unui mare personaj, care a fost martorul episodului relatat că, prin 1937, Petre Neagoe, venind în ţară, în vizită, după câteva decenii de absenţă, a vrut să revadă diferite colţuri ale patriei natale. A fost plimbat peste tot din Maramureş până în Delta şi scriitorul sorbea cu ochii avizi fiecare peisaj străbătut. Dar când au trecut, cu maşina, pe şosea, pe lângă Aciliu - sat în regiunea Sebeşului, unde Neagoe îşi petrecuse copilăria, şi-a îngropat faţa în fundul palmelor fără a se mai uita la nimic în jur. Însoţitorul lui l-a întrebat atunci, pe drept cuvânt intrigat: «Trecem pe lângă satul copilăriei dumitale. Nu vrei să-l vezi?» - «NU! Dacă l-aş vedea acum, aşa cum este el azi, mi s-ar spulbera din minte toată lumea aceea a trecutului din care eu îmi extrag seva literaturii mele...» Cel ce povestea această întrebare era Petru Groza în persoană, care fusese prieten şi amfitrion al scriitorului american de origine română.

Într-adevăr, fiecare purtăm în noi o imagine destul de fragilă a tărmurilor copilăriei proprii. Confruntarea cu realităţile suprapuse ar distruge acest teritoriu mirific, unde o poartă, un copac, o fântână prefigurează în memorie nişte cicluri existenţiale ireversibile şi în noi s-ar produce atunci un gol straniu, indiferent.

Când trec prin Vişoara - şi o fac mai în fiecare vară - ţin să mă opresc şi la cimitir pentru a mă reculege câteva clipe în faţa crucii unde se află osemintele părinţilor mei.

Este locul care mă leagă cel mai strâns de acest pământ.

Schimbările pot să le admir în toate celelalte părţi ale ţării. »

Dobrogea, un El Dorado românesc

Nu se poate închipui un destin mai ciudat decât destinul acestei provincii atât de bătrâne şi totuşi atât de tinere, cum ne pare ea nouă astăzi. Deoarece Dobrogea actuală este o ţară cu totul reîntinerită şi dacă, din punct de vedere economic, naşterea ei a început a se afirma încă de pe la sfârşitul veacului trecut, adevărata sa tinereţe, paradoxala ei adolescenţă a fost descoperită abia de câţiva ani şi a început să fie apreciată. Ca atare, lucru şi mai ciudat cu Dobrogea e că, în loc să rămână un Texas bulgăresc, a început să devină o Floridă a României. Un „Eldorado românesc”, cum o vedea Bălcescu în viziunile lui patriotice.

Dacă şi astăzi ea mai păstrează reminiscenţe ale unei stăpâniri turceşti şi, pe alocuri, peisajul său mai oferă, ca o plăcută şi pitorească surpriză, aspecte ale unei alte ere geologice – toate acestea şi le păstrează numai fiindcă face parte din caracterele ei esenţiale şi nepieritoare, şi nu ştiu dacă e bine sau e rău a se înlătura cu totul din decorul peisajului dobrogean aceste înfăţişări specifice, deoarece nu ştiu dacă nu s-ar distruge prin ele farmecul de neînlocuit, savoarea unică a geografiei dobrogene. Ca să înţelegi acest farmec, plăcut şi chinuitor în acelaşi timp, ca să simţi Dobrogea actuală, cu ospitalitatea şi rezerva ei ursuză, ar trebui să străbaţi spinările sale de aur, văile secetoase, satele încropite la repezeală, cu topografia lor rudimentară, ar trebui să cunoşti oamenii care zgâraie pământul arid şi totuşi atât de fertil de care sunt legaţi, ar trebui să suporti verile sale sahariene şi iernile cumplite despre care nefericitul Ovidiu spunea, în legătură cu barbarii, că iarna ei nu beau vinul, ci-l sfarmă şi-l mănâncă... Ar trebui să cunoşti dantelăria falezelor răcoroase de pe litoral şi vipiile sufocante din interiorul ei.

Dobrogea de azi e un continent singular, cu zone de infern canicular şi cu câmpii elizee. Pe de altă parte, e o panoramă admirabilă, ce-ţi poate oferi într-o excursie de trei zile peste trupul ei bătrân înveşmântat în amintiri şi simboluri, în mlaştini şi colţuri aspre de stâncă, rezultatele ultime ale unei civilizaţii înfloritoare, alături de rămăşiţele pietrificate ale unor curiozităţi geologice.

Aurelia LĂPUŞAN

V-am dat teatrul vi-l păstrați

Tranulis - un nume emblematic pentru cultura Dobrogei

Ideea creării unui teatru românesc la Constanța, ca instituție profesională de spectacol, aparține Ligii culturale, aparține președintelui filialei constănțene, I.N. ROMAN. Încă din 1915 Primăria Constanța donase acestei asociații terenul viran de pe b-dul Ferdinand colț cu str. Mihai Viteazul, pentru construirea unui local propriu.

Dacă Primăria cedase terenul pentru sediul Ligii culturale, apelurile repetate ale acesteia de a închiria sau a se da în antrepriză viitoarea clădire sau pentru colectarea prin subscripție publică a banilor necesari rămân fără finalitate. Norii grei ai războiului au plutit deasupra țării aducând dezastru, moarte, disperare. Mai apoi, rănilor s-au refăcut greu, avându-se alte priorități. Pentru Dobrogea se apropia un moment special: împlinirea unei jumătăți de veac de la revenirea provinciei la țară. Poate și de aceea, în anul 1927, Demostene TRANULIS, cetățean de vază al orașului, se oferă să facă o clădire în numai șase luni.

„Lăcașul acesta să îndemne generațiile viitoare pe drumul senin”

În momentul luării angajamentului către Liga culturală Demostene TRANULIS era director-proprietar al teatrului-cinema din parcul „Arena Grand”, dar și director-proprietar al Revistei teatrale și cinematografice Constanța. Lucrările la noul edificiu au durat exact atât cât se angajase TRANULIS în fața autorităților: șase luni. Din martie până în septembrie 1927.

În septembrie 1927, odată cu declararea orașului Constanța municipiu, este inaugurată clădirea Teatrului Ligii culturale, visul atâtor buni români. La momentul inaugural participă Nicolae IORGA, în calitate de președinte național al Ligii, întreaga elită a intelectualității locale și un enorm public. La conferința istoricului, cu tema „Pe malul drept al Dunării”, au asistat peste 2.000 de persoane „În unire cu masa publicului de afară au făcut în stradă o nemaipomenită manifestație pentru marele savant”, scria presa vremii. Cu acest prilej, Nicolae IORGA subliniază: „Ceea ce au făcut aici Dimitrie TRANULIS și Liga fac mai mult decât trei sferturi din discursurile rostite în

Demostene Tranulis la Mamaia

anumite adunări de drept”. Și mai apoi: „Scăparea țării nu stă în guvernele ce ni le dăm sau ni se dau, ci în devotamentul societății românești. Aici, în Dobrogea, n-am răsărit pe nepregătite într-un ceas de noroc războinic sau de chibzuială diplomatică, ci așezările noastre pe ambele maluri sunt din cele mai vechi și niciodată părăsite”.

Actul comemorativ, citit de Ion BORCEA, secretarul Ligii culturale, cu prilejul punerii pietrei de temelie a primului teatru românesc din Constanța este și astăzi de mare importanță istorică: „*Sub domnia marelui și bunului Rege FERDINAND I al României Mari, astăzi 27 martie, anul 1927, în prezența: P.S. S. GHERONTIE episcop al Tomisului și Durostorului, și a d-lor Andrei POPOVICI, prefectul județului Constanța, Al. ATANASIU, președintele Curții de Apel Constanța, general VLĂESCU, comandantul Diviziei a IX-a din Dobrogea, amiralul GAVRILESCU comandantul Diviziei de Mare, inspector șef ALEXANDRESCU, C.N. SARRY, președintele Camerei de comerț și industrie, Ion BENTOIU, primarul municipiului Constanța, Ilie MECU, președintele Sfatului Negustoresc,*

Teatrul construit de Tranulis pentru Liga culturală a românilor

profesor CORIOLAN, directorul liceului „Mircea cel Bătrân”, Bucur CONSTANTINESCU, președintele Academiei Populare, preot N. PAVELIU, președintele Ateneului Popular, C. DUMITRESCU-CODRU, președintele Casei de citire „Ion Creangă”, și a tuturor personalităților de seamă ale metropolei dobrogene,

Urmând îndemnul și însuflețirea dată nouă de marele președinte a Ligei culturale și inimosul român și scriitor N. IORGA, profesor universitar din București, Noi, comitetul de conducere a Ligei culturale secția Constanța, președinte D. STOICESCU, judecător prezident, vice-președinți, N.D. CHIRESCU, avocat, I. STOENESCU-DUNĂRE inginer, casier Petre POSTELNICU comerciant, și secretar I. BORCEA: Pus-am piatra fundamentală a primului teatru românesc în Dobrogea, închinat Ligei pentru unitatea culturală a tuturor Românilor, în a cărei deplină proprietate și folosință va trece, ca un omagiu adus cultivei românești, la care luminatu-s-a tot dobrogeanu:

Locașul ce se clădește și se ridică înzestrându-se cu cele de cuviință de către concetățeanul nostru și iubitorul de artă, fiu al Constanței, domnul Demostene TRANULIS; și facem din adâncul inimei noastre urare ca, lăcașul acesta să îndemne generațiile viitoare pe drumul senin, crescător și înfloritor de suflete al cultivei românești. Acest act comemorativ a fost semnat de toți cei prezenți, urmând ca după terminarea acestui edificiu, să fie pus în zid într'una din sălile teatrului”.

Teatrul va purta numele „Tranulis”, va fi închiriat pentru spectacole, filme și întruniri publice.”

Tranulis - o familie multietnică

Printre cei din urmă nepoți ai lui Demostene s-a numărat și doctorul Spiridon Tranulis. Cu mai mulți ani în urmă autoarea acestor rânduri i-a luat un interviu dr.Spiridon Tranulis, publicat în *Cuget liber* și apoi în antologia *Mărturii la cald, 77 de interviuri*. (Aurelia Lăpușan, *Mărturii la cald*, Editura Next Book, Constanța, 2014, p.121, *Cuget liber*, 22 mai 2001, p.24).

Reproducem în rândurile de mai jos o parte din mărturisirile cu valoare documentară a celui care astăzi s-a ridicat la ceruri să stea alături de înaintașii săi.

Familia Tranulis se află în Constanța de la 1837. Primul care a ajuns aici a fost Anastase Tranulis, căsătorit cu Elisabeta Tranulis, cu care a avut cinci copii. Anastase fusese pescar.

Copiii lui Anastase și ai Elisabetei au avut destine diferite. Demostene este cel care a construit teatrul Tranulis, pentru Liga culturală a românilor, alt fiu a fost Constantin Tranulis, negustor care a controlat într-o vreme din punct de vedere economic toate piețele Bucureștilor. Era un tip de o inteligență scilicet, un fenomen. Nici unul din frați nu a avut mai mult de 4 clase primare, inclusiv Demostene, apreciat de mai toată lumea un mecena local, un om de rafinament cultural.

Aveau un bun simț înăscut care i-a ajutat în multe situații să traverseze timpul. Alt frate este Anastase Tranulis, pictor, care a fost tot un promotor al culturii în Constanța. El fiind unul dintre oameni care a susținut cultural teatrul Elpis, a pus în scenă și chiar a interpretat o serie de operete, interpretate de el ca tenor și de Moldova, mama lui Dragoș Alexandrescu, acasă la ei, unde se desfășura un cernaclu, cu frecvență bine respectată.

Cel mai mare frate a murit mai tânăr. Doctorul Spiridon Tranulis a fost fiul ultimului din cei cinci fii ai lui Anastase, pe tatăl său chemându-l Andrei, comerciant și agent de vapoare.

„Bunicul provenea din insulele grecești, acolo unde erau toți blonzi, cu ochi albaștri. Bunica, tot grecoaică, venise din Crimeea. S-au întâlnit în Dobrogea și s-au căsătorit. O femeie de o mare longevitate - a trăit 106 ani.

Copiii lor au realizat căsătorii mixte. Primul frate a fost necăsătorit, al doilea a fost căsătorit cu Dumitrula, care era găgăuză, urmașă a ostrogoților musulmanizați.

Al treilea frate, Demostene, a fost căsătorit cu Elena, româncă neaoșă, din Ardeal, din satul Veneția, de lângă Sibiu. Ea a venit în Dobrogea, cu o parte din copiii ei pentru că era foarte săracă. Avea vreo șapte copii, din care a adus aici doar doi. Unul a fost Traian Comănici, polițaiul șef al Constanței, între cele două războaie mondiale și care a murit la Aiud, arestat de comuniști, în 1945.

A doua fată, Victorița, a fost adoptată de Demostene Tranulis, dar a murit de tuberculoză în timpul războiului. Cu Elena, Demostene nu a avut copii. Însă copiii ei, cu care a venit în Constanța, au fost practic crescuți de acest om bun. Când a ajuns împinsă de sărăcie la malul mării, Elena s-a angajat mai întâi femeie de serviciu la unul dintre hotelurile orașului, „Babuș”, care avea, de fapt, două reședințe: una era vis-a-vis de Casa Armatei, unde a fost mai apoi restaurantul Pescăresc, cea de-a doua era pe strada Mihăileanu, colț cu Ștefan cel Mare, imobil care s-a dărâmat de mult.

Elena era de o frumusețe rară. Scundă, dar bine proporționată, cu o grijă deosebită față de ea, cu un rafinament în tot ce îmbrăca. Intrase în înalta societate a Constanței cu o dezinvoltură fantastică.

Al patrulea frate s-a mutat la București, s-a căsătorit cu o româncă, prahoveancă, din Ciurmuș, cu care a avut trei fii remarcabili. Unul din ei a fost ministru pe vremea lui Gheorghe Gheorghiu Dej, funcție ocupată datorită exclusiv capacității lui intelectuale. Era ministru pe vremea când s-au construit fabricile din Medgidia, Fieni, Cernavoda. Numele lui a fost Socrate Tranulis.

Al doilea fiu, Anastase Tranulis, a fost omorât de sovietici. Era la Câmpina când au intrat sovieticii în țară. Fiind inginer de mine se ocupa de petrol, ceva nu le-a convenit stăpânilor zilei, și au acționat rapid: s-a simulat că s-a sinucis, dar a fost clar împușcat de un general sovietic.

Cel de-al cincilea fiu este Andrei Tranulis, constănțean, singurul căsătorit cu o grecoaică din Constanța, din care a rezultat medicul Spiridon, și sora lui care a fost mulți ani în Australia, iar apoi la Atena.

Promisiuni uitate

Printre altele i se promisese lui Demostene Tranulis cu ocazia inaugurării teatrului că i se va face un bust ce va fi așezat vis a vis de fosta Prefectură a Constanței. Nu i-a făcut nimeni nimic. El a fost îndepărtat de la teatru după rebeliunea legionară din septembrie 1940, când a fost impusă forțat românizarea. După plecarea legionarilor de la putere a fost un moment în care el nu a putut folosi teatrul fiind socotit străin. Teatrul l-a reprimat și l-a folosit doar din 1945 până în 1947. Trei ani. Este stipulat în acte ca familia Tranulis să-l folosească timp de 15 ani. Este drept, nu l-a folosit decât 12 ani, ar mai fi 3.

„Eu aș vrea ca să se redea denumirea teatrului Tranulis, așa cum a fost la început, spunea doctorul. Este o cerere legitimă din partea familiei mele. Așa cum ar merita să aibă și o placă memorială pe zidul clădirii instituției ctitorite de el. De fapt, nu a fost singur, toți frații Tranulis au contribuit la construirea teatrului. Există un angajament scris al acestora de a-l ajuta pe Demostene să construiască un teatru pentru românii din Constanța.

Demostene Tranulis a ajutat și la construirea bisericii Capela militară, unde se află o documentație bogată în acest sens. Și pentru Liceul Mircea cel Bătrân, care s-a făcut prin sponsorizări, au donat sume de bani și Demostene și Andrei Tranulis. Ei au avut un sentiment de românism deosebit pe care l-au lăsat și urmașilor lor.”

Se cuvine să consemnăm și aceste cuvinte pe care dr. Spiridon Tranulis le rostea apăsător în fața benzii magnetice: **”Teatrul Tranulis nu a fost făcut pentru comunitatea elenă din Constanța ci pentru români, pentru Liga culturală a tuturor românilor, în spiritul dobrogenismului, pentru a promova cultura locului.”**

La 27 martie 2015, comunitatea elenă din Constanța a marcat Ziua mondială a teatrului și Ziua națională a Greciei punând pe clădirea teatrului o placă memorială. Un gest frumos. recuperator, în spiritul dobrogenismului lăsat moștenire de Demostene Tranulis.

Aurelia LĂPUȘAN

Oamenii Dobrogei. Un dascăl, un director, un profesionist de excepție: N.T. Negulescu

În situația sistemului de învățământ de azi – experimental, de cele mai multe ori, în dauna elevilor, profesorilor și chiar a părinților -, prezentăm în acest număr al revistei „Datina” o personalitate de marcă a învățământului dobrogean de început și mijloc de secol XX: N.T. NEGULESCU. Foarte bine pregătit profesional,

1938. Elevii din Tortomanu la monumentul eroilor

iubitor de copii, curajos și insistent pe lângă autoritățile de decizie ale orașului și țării, acesta a ridicat, în perioada reformistă a lui Spiru Haret, prestigiul învățământului constănțean și românesc, ajungând ca, pe plan european cel puțin, numele lui să fie asimilat cu valoarea. Valoarea învățământului românesc și a Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța.

N.T.Negulescu (născut la Pitești, în 1879) a fost, poate, cea mai pragmatică personalitate a școlii dobrogene, în planul afirmării unei concepții moderne, teoretice și practice. Licențiat în științe fizico-chimice și cosmografie la Universitatea din București, profesor de chimie (1904-1918, 1932-1934), apoi director (1907-1918) al Gimnaziului și, apoi, Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța, inspector general școlar (1935-1936), acesta a fost un excepțional organizator.¹

Solicitat fiind în funcția de director al Gimnaziului „Mircea cel Bătrân”, N. Th. Negulescu este în măsură să pună condiții: localul ridicat pentru cele două școli primare de fete să fie transformat

și amenajat ca gimnaziu, care să devină liceu, profesorii titulari să fie aleși dintre cei mai buni de la examenul de capacitate, să aibă tot concursul autorităților pentru dotarea școlii, iar prefectul să nu mai vină în „inspecție” la gimnaziu. Condițiile i-au fost acceptate, aceasta constituind unul dintre începuturile „*eliberării de sub <<dictatura>> regimului excepțional impus Dobrogei*”.²

Ca director al Gimnaziului „Mircea cel Bătrân” din Constanța, s-a ocupat de aducerea unui corp profesional de elită, a reușit să obțină, pentru liceu, două clădiri, stabilind „reședința” acestuia, definitiv, în 1909, într-o clădire nouă³, pe care o dotează, folosind căile cele mai diferite, cu materialul didactic necesar, mai ales pentru laboratoarele de chimie și fizică, care existau deja. Activitatea acestor laboratoare au crescut interesul și au cointerestat, în același timp, locuitorii orașului, mulți dintre aceștia devenind donatori, numele fiecăruia fiind scris pe obiectul donat, cei mai de seamă fiind medaliați cu „Răsplata muncii și învățământului”⁴. Pasionatul profesor de chimie N. Th. Negulescu va reface laboratorul liceului, îmbogățindu-l și făcându-l mai eficient, după ce acesta fusese distrus în timpul Primului Război Mondial.

N. Th. Negulescu predă fizica și chimia mai ales experimental, considerând că „*numai prin experiențe învățământul își poate da toate roadele așteptate, care sunt, spirit de observație, îndemânare, atenție, judecată și raționament inductiv*”. Pe de altă parte, urmarea trezirea pasiunii elevilor pentru știință. Încă din clasa a III-a, copiii erau atrași să facă, ei înșiși, experiențe, iar, în clasa a VIII-a, se făcea analiză chimică calitativă, elevii învățând să facă, în două ore, un amestec de 2-3 săruri minerale. În acest timp, profesorul le ținea lecții despre teoriile moderne în fizică și despre alte probleme, ce nu erau cuprinse în programă, dar erau necesare elevilor, pentru cultura lor generală și științifică. De asemenea, le stimula interesul pentru bibliografia științifică. Tot

² Ion Făiter, *Oxygen pentru alfabet*, Ed. Dada, Constanța, 2002, p. 47

³ Arh. Naționale, Constanța, fond Primărie, dos. 63/930

⁴ Cei mai de seamă donatori sunt: Mihail Koiciu - fost primar -, Kovork Manissalian - negustor de cereale -, Vasile Toma - comerciant -, Ion Manolescu - proprietar -, Emil Brancovici - fost director al Băncii Generale, lt. Col. D. Mihail, „Ovidiu”, Primăria și Prefectura Constanța.

¹ Drept recunoștință, tulcenii i-au ridicat o statuie pe „Aleea personalităților tulcene ale științei și culturii românești”, operă a sculptorului Nicolae Șaptefrăți. cf. Ernesto Mihăilescu, *Radiografia unei idei: „Aleea personalităților tulcene ale științei și culturii românești”*, în „Analele Tulcei”, I, 1993, p. 74

Cercetașii de la Liceul „Mircea cel Bătrân” la un exercițiu de pregătire

pentru atragerea copiilor, înființează și societatea elevilor „Prietenii Societății științifico-chimice”⁵, care a avut o activitate deosebit de rodnică.⁶ De altfel, acesta este și autor de manuale pentru fizică și chimie.

Lecțiile predate de N. Th. Negulescu ajungeau pentru examenele cele mai severe. Rezultatul activității sale didactice, de pionierat, putem spune, s-a observat prin evoluția elevilor săi, care au promovat cu brio examene naționale și chiar internaționale.⁷ Se zice că, studenții români trimiși spre studiu la facultăți de chimie și fizică în Franța, pentru că se dovedeau a fi excepțional pregătiți, erau întrebați: „*Veniți de la „Mircea”? Sunteți ai lui Negulescu!*”.

Ca pedagog, N. Th. Negulescu este caracterizat ca un profesor sever, dar drept, care i-a deprins pe elevii săi cu spiritul ordinii în lucrări, cu desenul și acuratețea în scris, în spiritul îndeplinirii datoriei și a disciplinei morale. Severitatea de care dădea dovadă acesta era unită cu dreptatea.⁸

Un rol important în educarea copiilor, revenea, în opinia lui N. Th. Negulescu, familiei.⁹

Modernitatea metodelor de predare a profesorului N. Th. Negulescu a atras și atenția Casei Școalelor, unde glasul său se face auzit la consfăturile organizate de aceasta. Astfel, deși laboratoarele liceului pe care-l conducea erau bine dotate - apelând și la împrumuturi -, acesta insista ca școlile mai puțin dotate material să folosească dispozitive ieftine și simple pentru

⁵ Despre acest subiect, prezentat de însuși N. Th. Negulescu, *Societatea elevilor liceului „Prietenii Științelor fizico-chimice”*, în „Anuarul IX al Liceului <<Mircea cel Bătrân>> din Constanța pe anii școlari 1932- 1933, 1933-1934”, p.165- 169

⁶ Gh. Coriolan, *Profesorul Nicolae T. Negulescu*, în „Aniversarea de 40 de ani a Liceului <<Mircea cel Bătrân>> din Constanța. Anuarul-volumul al X-lea pe anii școlari 1934-1935 și 1935- 1936”, p. 85

⁷ *Ibidem*, p. 84

⁸ *Ibidem*, p. 84-85

⁹ I.Georgescu: *Învățământul public în Dobrogea*, în „1878- 1928. Dobrogea - cincizeci de ani de viață românească”, Cultura Națională, Buc., 1928, p. 666

realizarea experimentelor, pentru a-i atrage pe elevi. Profesorul a și inaugurat o serie de asemenea dispozitive, pe care le-a prezentat în revista „Almache” din Iași.¹⁰

În 1906, regele Carol I, însoțit de ministrul învățământului, Scarlat Vârnav, vizitează Liceul „Mircea cel Bătrân”, rămânând surprins de dotarea laboratoarelor.¹¹

De altfel, Negulescu era cel mai bun profesor de fizică și chimie, la nivel de liceu, pe care l-a avut România, iar, laboratorul Liceului „Mircea cel Bătrân” era cel mai bine dotat din țară. Acesta, scria un fost elev al său, Ion Muche, „*întrecea prin dotare chiar laboratorul de specialitate al Facultății de științe de specialitate al Facultății de științe din*

1936. Elevii de la Liceul „Mircea cel Bătrân” în clasa de curs

București”¹².

Experiența profesorului Negulescu în domeniul laboratoarelor și metodele sale de predare au fost împărtășite și altor colegi cu ocazia consfăturii corpului didactic, pe care-o organizează. Exemplul său a devenit molipsitor la Constanța, aceste practici au început să fie folosite la toate materiile. Aici se organizau schimburi de experiență la nivel național.

Liceul se putea mândri, grație directorului său, și cu biblioteca, cu colecția de tablouri de portrete ale unor oameni celebri, aparate de proiecție fixă, hărți geografice și fabricate străine pentru geografie, hărți istorice, tablouri de intuiție prin conversație în limbile moderne, gipsuri pentru desen, colecție de copii după tablouri celebre.¹³ Pentru sala de sport, N. Th. Negulescu a adus bastoane de fier și de lemn, mingii, scări fixe, săbii, florete, arme de tir etc.

Directorul Liceului „Mircea cel Bătrân”, N.T. Negulescu, insista, la Minister, în 1913, pentru

¹⁰ „Buletinul Muzeului Pedagogic al <<Casei Școalelor >>”, Buc., III, vol. 3, p. VI

¹¹ Episodul este povestit de Ion Făiter, *Oxygen pentru alfabet...* p. 47

¹² scrisoare-document aflată în arhiva personală (LDG)

¹³ „Buletinul Muzeului Pedagogic al <<Casei Școalelor >>”, Buc., III, vol. 3, p. VI

înfiiințarea unei școli comerciale, desființate în 1911, pe lângă secția reală a Liceului. Școala superioară de comerț se va înființa abia în 1921, datorită inițiativei președintelui Camerei de

1940. Școala de la Mihail Kogălniceanu

Comerț, George I. Georgescu.¹⁴

N. Th. Negulescu a făcut parte și din comitetul „Ligii Culturale”¹⁵, iar, în 1914, pune bazele Cohortei cercetașilor români din Constanța.¹⁶ Cuvântările sale – unele dintre ele publicate integral – erau deosebit de valoroase și apreciate ca atare de numerosul auditoriu.

Deși interesele politicianiste nu au avut vreo influență la poarta liceului, valoarea și prestigiul profesorilor acestuia nu au putut ocoli sfera. Astfel, pe rând, Ioan Bănescu, Virgil Andronescu, N. Th. Negulescu eșuează în lupta politică. Deși ultimul a fost prefect (1922 - sub regim liberal), deputat și senator, nu putem afirma că și-a găsit menirea pe acest drum.

În 1931-1932 se întoarce la catedră, devenind inspector școlar. Și de pe această poziție, sprijină școala. Istoria învățământului de până în 1918 îl reține însă prin gândirea sa pedagogică, prin propagarea metodei active, a muncii personale a elevilor. Activitatea sa politică și de stat a influențat, în mai mică măsură, activitatea didactico-pedagogică a Constanței, dar viceversa este absolut adevărată pentru că, în lucrarea *Județul Constanța în anii 1916 și 1922-1923. Expunere prezentată Consiliului Județean de către dl. N. T. Negulescu prefectul județului*¹⁷, prezentarea fiecărei comune, fiecărui sat, făcută ordonat, didacticist chiar, cu rigurozitatea profesorului

¹⁴ Vasile Helgiu, *Școala românească în Dobrogea dela înființare până la 1938...*, p. 67; I. Georgescu: *op. cit.*, p. 688-689

¹⁵ Petru Vulcan, *Ce am putea face pentru înflorirea Ligei Culturale secția Constanța*, în „România Mare”, I, nr. 1, 1 nov. 1913, p. 7-8

¹⁶ *Cercetașii români la Constanța*, în „Liberalul Constanței”, II, nr. 15, 30 nov. 1914, p. 3

¹⁷ *Județul Constanța în anii 1916 și 1922-1923. Expunere prezentată Consiliului Județean de către dl. N. T. Negulescu prefectul județului*, Constanța, 1924

de fizică și chimie, îi conferă calități pe care le subliniază mai toți istoricii.¹⁸ Este și cazul lucrării *Administrația în Dobrogea veche*¹⁹, în care oferă date privind organizația administrativă sub dominația otomană, situația generală a anului 1878, legea din 1880 și administrația până în 1914.²⁰

Înainte pensionării, primește „Răsplata muncii pentru învățământ” clasa I.²¹

Gh. Coriolan, elev al lui N. Th. Negulescu, director al Liceului de băieți „Mircea cel Bătrân”, consideră că cea mai mare valoare etică a profesorului său era munca: „*În orice ocupație, în orice situație, și-a pus totdeauna la contribuție toată energia, nu s-a menajat, când era vorba de o sarcină, fie că era prevăzută în legi, fie că și-o lua asupra-și singur, în mod benevol. D-l N. Negulescu n-a fost nicăieri, în nici o adunare, în nici un comitet, un simplu figurant, ci pretutindeni și-a pus la dispoziție știința, toată priceperea, toată experiența*”²².

Dr. Lavinia GHEORGHE

1925. Prima promoție de absolvente ale Școlii normale din Constanța

¹⁸ Gh. Dumitrașcu, *Germanii din județul Constanța la începutul și la sfârșitul Primului Război Mondial. Studiu statistic și comparativ*, în „Germanii dobrogeni-istorie și civilizație”, Ed. Muntenia, Constanța, 2006, p. 145-169

¹⁹ „Analele Dobrogei”, vol. 1, 1928, p. 719-734

²⁰ I. Faiter, *Profesori în paginile „Analelor Dobrogei”*, în „Analele Dobrogei”, 1995, p. 178

²¹ Ion Faiter, *Monografia Colegiului Național „Mircea cel Bătrân” Constanța...*, p. 60

²² Gh. Coriolan, *op. cit.*, p. 81-82

Povestea lui Mihalcea Căărătu (III)

(Urmare din numărul trecut)

**Continuăm publicarea amintirilor
consemnate în monografia comunei
Saraiu de către Vasile TUDORAN,
mărturii emoționante despre participarea
dobrogenilor la primul război mondial.**

„Maiorul Nanu mi-a zis că vrea să stăm de vorbă mai mult. Pentru faptele de arme începând de la Prunaru până la lupta de azi, pentru curajul, priceperea și cumpănirea cu care mânuiești sabia, vreau să te fac sergent, mi-a zis.

- Cum să mă faci sergent pe mine, Bucur Munteanu, zis Deliu, când nu știu nici o boabă de carte?

- Ca să fii sergent nu trebuie să știi carte, ci să știi să mînuiești arma cu pricepere și să ai curajul să înfrunți primejdia. Dar, ia spune-mi, nene Bucure, cu ce te ocupi dumneata în viața civilă? După cum te-ai purtat, pare că ești un bun comandant.

- Da, don' maior, până a veni la oaste am fost comandant pe toată Balta Brăilei, de la Hârșova până la Galați și Tulcea. Mai erau și alții, dar eu am oastea cea mai numeroasă prin toate satele din baltă. Când aud de un bogătan că și-a bătut argatul sau ciobanul și i-a gonit și nici simbria nu le-a plătit-o, sau de un bogătan mai mare care ia averea celui sărac, eu, zis Deliu, îl trec pe listă și-i sîr în ajutor și-l apăr pe cel căzut în nenorocire. Iată, să-l luăm de exemplu pe Ion Câmpeanu, omul meu. Era cioban la un bogătan de pe baltă, care avea vreo 3000 și ceva de oi, om tare zgârcit și rău. Bătea argații și ciobanii. Muierea lui era și mai a dracului și căinoasă la suflet. Erau cu toții cinci frați, bătauși și doi cuțițași mari. Făcuseră avere din avutul săracilor. Eu îl aveam la inimă de om rău și așteptam să vie o zi să am de ce să mă iau de averea lor și de sănătate. Ion Câmpeanu al meu era vătaf de cîrd la mioare. Avea în primire 540 de mioare, împreună cu alt cioban. Eu l-am cunoscut după ce a picat în nenorocire.

Într-o noapte, au intrat dihăniile (lupii) în cîrdul de mioare și au rupt vreo 35 din ele și pe toate le-au omorât. Cîinii de la oi erau plecați prin baltă după mîncare, că zgârcitul nu lăsa mîncare și pentru cîini. A doua zi, ciobanii a trebuit să anunțe stăpînul despre necaz. Când a auzit, bogătanul a pus caii la căruță și l-a luat și pe frate-su, cel bătauș și cuțițaș. Cum au ajuns la oi, s-au dat

Soldați dobrogeni în cazarmă

amîndoi jos din căruță și, cu vorbe bune, unul s-a apropiat de Ion, când celălalt pe la spate l-a lovit în cap și s-au așezat pe el de l-au bătut până când s-au săturat, lăsându-l acolo jos, mai mult mort decît viu. Ajutorul de vătaf a făcut rost de o căruță și s-a dus acasă la muierea lui. I-a spus că pentru că au intrat dihăniile în oi și le-a omorît 35, bogătanul i-a oprit simbria pe trei ani, că el ținea banii la stăpîn, i-a mai oprit 53 de oi pe care le ținea la stăpîn pentru iernat, după datina mocănească.

Primul lucru pe care l-am făcut aflînd de întîmplare, i-am trimis noaptea lui Ion Câmpeanu acasă un om cu bani și o doftoroaică bătrână și pricepută. I-am spus că din bani să cumpere imediat 10 oi, să le taie, să le belească, câte două la două zile și să-l bage pe Ion în piei proaspete, că-i scoate răul și-i leagă țesuturile pielii. Pe bogătan l-am trecut la răboj și am anunțat oamenii mei să se intereseze când se duc ciobanii după tain. Ciobanii se duceau să ia tainul cam odată la zece zile. După ce am aflat ziua, am luat patru oameni cu mine, am pus pe față niște ochelari făcuți din

cârpe negre, să nu fim recunoscuți, și ne-am suit într-o căruță cu doi cai buni de zburau în nori dacă nu-i țineai bine de hăț. Am lăsat căruța mai departe și am luat-o pe jos până la cârdul de 510 mioare. I-am legat pe ciobani de mâini și de picioare, le-am astupat ochii să nu poată cunoaște pe nimeni, i-am suit în căruță și i-am dus într-un loc secret.

A doua zi dimineată am mânăturma de mioare la Brăila și, până pe la prânz, le-am vândut. Am îmbucacâte ceva într-un restaurant, apoi ne-am urcat în căruță și ne-am întors să dăm drumul ciobanilor arestați, să ducă veste stăpânului lor că Bucur Deliu l-a pedepsit luându-i cârdul de mioare pentru nelegiuirea pe care i-a făcutociobanului lui.

A doua zi, în revărsat de zori, am ajuns cu căruța la târla noastră secretă, am dat drumul ciobanilor și i-am scris bogătanului bilet să-i dea lui Ion simbria pe trei ani și cele 53 de oi, că dacă nu, are de-a face cu mine. Ciobanii i-au dat stăpânului biletul și i-au povestit cele întâmplate, dar el i-a înjurat și i-a lovit și ei au scăpat cu fuga. Bogătanul și-a anunțat frații, au luat puștile, unii pe jos, alții cu căruța. El și-a luat și muierea și au plecat în baltă să se intereseze, poate or afla ceva.

“Deliu ăsta e un drac și jumătate, dacă toată lumea vorbește de el, dar nimeni nu-l cunoaște.” Nu a ascultat ce i-am scris eu în bilet, ba l-a amenințat pe cioban că-l omoară și-l plătește în bani. Eu am aflat prin iscoadele mele ce se petrecea în sat și stăteam liniștit la târlă, cu șapte haiduci lângă mine.

Am lăsat să se limpezească bine apele și am dat a doua lovitură. Iscoadele m-au informat că stăpânul nu a închis ochii nici prima noapte, nici a doua, că lampa a ars tot timpul în casa lui. Eu am stat și m-am gândit: dacă stăpânul păgubaș nu a dormit două nopți, a treia noapte pică de somn. Eu trebuie să sosesc cu oamenii mei după cântatul cocoșilor de miezul nopții. Ne-am înțeles să fim cu toții nouă, cinci în căruță și patru călări, și am plecat după răsăritul Cloștii cu pui. Am luat puști, pistoale, cartușe, chei pentru deschis ușile și feștile pentru iluminat. Am mai luat carne de oaie înmuiată în țuică, să dăm la câini să se îmbete ca să nu ne latre.

Când a răsărit Cloșca cu pui, era cam unsprezece și aveam două ore de mers. Acasă la stăpân era o liniște ca-n mormânt. Am aruncat

Camarazi de arme din Techirghiol

la câini câte o bucată de carne înmuiată în țuică, am lăsat doi oameni la căruță, unul la poartă, unul la ușa casei, să nu se trezească vreun argat și să iasă din grajd. Restul de cinci haiduci ne-am dus la ușa casei. Am descuiat-o, am lăsat un om în ușă, am aprins o feștilă și cu restul ne-am dus direct la patul bogătanului. I-am pus feștila în ochi și am strigat:

- Scoală, bogătane, că a sosit Deliu. Scoate banii, unde-i ai?

El a răspuns că nu are.

- Scoate banii dacă vrei să te las cu viață.

El a spus numai de unii. Noi am scotocit și am mai găsit de trei ori cât luasem pe mioare. Stăpânul încasase banii pe lână și pe brânza de la 3000 de oi.

- Acum vă iau pe tine și pe muierea ta, vă duc în baltă la desiş să stăm de vorbă. Vă împlânzesc bine, ca să faceți tot ce v-am scris în bilet și pe urmă vă dau drumul.

I-am pus în căruță, culcați și legați, și m-am dus la fratele lui cel bătauș, scandalagiu și cuțitaș, care-l ajutase să-l bată pe Ion. După ce am adormit câinii, ne-am dus drept la ușa casei, am băgat cheia în broască, dar ușa nu se deschidea și unul din oamenii mei a zis că ușa era proptită pe dinăuntru. Am luat fierul din sac și am scos ușa din țâțâni fără zgomot. L-am găsit dormind cu muierea lângă el. L-am legat la ochi și i-am pus călușul în gură să nu zbiere de frică. I-am cerut banii, dar el a spus că nu are. Am răscolit prin casă și am găsit pachet mare de bani băgați în săculețe. I-am tot plimbat prin baltă și i-am învărtit cu căruța, să nu știe pe unde-i ducem.

A doua seară i-am dus la târla noastră și la scunzătoare, pe ei și muierele lor, că erau frumoase și rele de mama focului. Maiorul mă întreabă:

- Nene Bucure, zici că aveau muieri frumoase, cred că v-ați distrat bine cu ele două zile și două nopți.

- Bucur Deliu nu dă voie să pângărească muierile oamenilor, că doar noi împărțeam dreptatea celor săraci. Eram haiduci și nu vream să zică lumea de noi că suntem păgâni. Aveam noi muierile noastre și văduve la care ne duceam și ne mai adăposteam, ne spălam și apoi aveam grijă de ele, unele au ajuns bogate.

De cum s-a lăsat întunericul, am îmbrăcat uniforme de jandarmi, eu ofițer, altul plutonier major și patru oșteni. Am pus barbă la unul, că eu o purtam permanent. La Legiunea de jandarmi din Brăila doi ofițeri purtau barbă. M-am suit în căruță cu cei patru oșteni și două iscoade călări și înainte, la postul de jandarmi, să vadă dacă la poartă în drum sunt niscăi jandarmi de la Legiune. Apoi le-am spus oamenilor că mergem la șeful de post din comuna apropiată să-l înlănțim nițel și pe el, că e nou și nu știe rosturile. Am trimis un oștean la ușa casei unde dormea șeful de post. A bătut la ușă și i-a spus că a venit inspecția de la Brăila. A ieșit în fugă, înspăimântat, mi-a zis:

- Să trăiți!

Eu i-am zis:

- Hai înăuntru.

Cum am intrat i-am zis:

- Sus mâinile, a sosit Deliu, măi prostănacule.

L-am legat la ochi.

-Stai jos pe scaun binișor și să ne tocmim amândoi, Nu mai da sfoară-n țară pe la Legiunea de jandarmi din Brăila despre cârdul de mioare furate de la bogătan, nici despre el, fratele lui și muierile, că sunt în baltă răpiți de mine. Iar tu, băiețașule, spune-mi ce simbrie să-ți dea Deliu pe timp de un an de zile. Vrei sau nu vrei să fii la mine cu simbrie? Ori vrei să te dau la iarnă pe sub gheață în Dunăre? Că toți șefii de post de până acum au fost în simbria mea.

Bag mâna la chimir și scotteașca de piele, iau din ea omână degalbeni, cam cât credeam eu că merita.

- Restul ți-i trimit la timp, acum stai pe scaun legat la ochi timp de două ore. Dacă te miști, vei fi împușcat de cei doi oșteni care te păzesc.

Ne-am retras în liniște, având grijă să-i luăm cartușele și încărcătorul, pe care i le-am înapoiat până seara.

Cum am ajuns la târlă, am cerut să-mi aducă apă. Bogătanii și muierile la mine să-i judec. Le spun să nu mai bată oameni nevinovați din sat, că-i voi împușca pe toți.

- Îți dau răgaz două zile și două nopți să dai simbria lui Ion Câmpeanu pe trei ani și cele 35 de

1919. Frații Teodor și Ion Voineagu din Pantelimon

oițe pe care i le-ai oprit. Mai dați lui Ion, cât o fi el bolnav, mâncare pentru toată familia și plătiți doftoroaica. Acum, luați-i de lângă mine și bușumați-i bine, să țină minte până or muri nelegiuirea pe care au făcut-o. Iar de mâncare, pește sărat fără apă. Aveți grijă să nu aud că ați încercat să pângăriți muierile, că dați de dracul cu mine. Și mâine noapte, după ce răsare Carul Mic, îi luăm și-i ducem la desiş și le dăm drumul. Ajuns acasă, bogătanul a făcut întocmai ce i-am spus eu.

Și iată, don' maior cu ce m-am ocupat și mă mai ocup dacă va fi cazul la întoarcerea din război. Aveam în baltă tot ce-mi trebuia, dar am venit singur, de bună voie, să apărăm țara de dușmani la cei 55 de ani ai mei.

Am vrut să-i mai spun ceva, dar a venit un călăreț în goana calului și i-a raportat maiorului că la circa 2 km, pe o vale mare, un escadron german de cavalerie de vreo 150 de călăreți încearcă să ne taie retragerea. Cei 80 de călăreți ai noștri i-au primit cu focuri de armă, dar e nevoie mare de ajutor.

Mayorul Nanu Ion și-a luat oamenii și, în goana cailor, cu săbiile scoase și ridicate în sus, au pornit la atac. Dar, minime mare! Dușmanii, când ne-au văzut venind, s-au retras și noi ne-am instalat pe poziție până a trecut ariergarda noastră. Mayorul Nanu m-a strigat iar, să-i povestesc ce m-a făcut să mă apuc de haiducie.

Vasile TUDORAN

Arhiva satelor noastre

O nouă-veche pârție în istoria monografiilor rurale?

Afirmația-întrebare ar fi extrem de ambițioasă, așa cum am formulat-o și în volumul aniversar dedicat savantului Nicolae P. Leonăchescu, apărut în Editura Lux Libris.¹ Însă, e timpul să revenim la viziunea, înainte de toate, a Școlii Sociologice a lui Gusti. A acțiunilor realizate de această școală, materializate – în material, adică – în instituții care acționează mutând, deci, ca idei de forță, caracterul descriptiv al lucrărilor monografice într-o lucrare transformațională, de conservare a esențelor definitorii – material spirituale. Așadar, scriem monografii rurale merituoase, descriind realitățile actuale sau în devenire, dar numai atât. Nu neg calitatea lucrărilor monografice pe care le am în bibliotecă și pe care le-am salutat cu sinceritate. Dar zic că întorcându-ne la oile noastre, care nu-și arătau numai lâna, ci dădeau de toate, să ne propunem / să-și propună cei de după noi/mai pragmatici, poate mai bine pregătiți științific, mai în sensul vremilor, ca o monografie rurală, lucrare pentru obținerea unui titlu, lucrare pentru susținerea unui curs special - opțional pentru elevii școlii respective /deja etapa depășind perioada descriptivă - trecând pe una transformațională.

Nu sunt eu în stare, acum, să trec direct la reluarea și contemporaneizarea ideilor Școlii lui Gusti, dar atrag atenția – și asta încă îmi mai mângâie bătrânețea.

Fără îndoială, lucrarea de la care trebuie să se pornească este aceea privind monografia a Școlii lui Gusti². Azi, la aproape 80 de ani de la apariția acestor idei în revista *Sociologie românească*, dar și în *Arhiva*³, într-un fel, pornesc în toată analiza – în lumina cam întunecată a ideilor mele – pentru monografiile care urmează de la o carte pe care o revistă dobrogeană, *Analele Dobrogei*, o anunța acum aproape o sută de ani.

Desigur, găsim orientativ de această natură, instinctiv descoperite sau expuse și în monografii mai vechi⁴.

¹ Alin M. Olărescu, *La masa de pământ. Întâlniri cu Nicolae P. Leonăchescu*. 80. Editura Lux Libris, Brașov, 2014.

² D. Gusti, T. Herseni și H.H. Stahl, *Monografia. Teorie și metodă* / Reeditare/, Ed. Paideea, București, 1999, 390 p.

³ *Arhiva pentru știință și reforma socială. Organ al Asociației pentru Studii și Reforma Socială. Director D. Gusti*/ Primul număr – an. I. nr. 1 al acestei reviste trimestriale apărea la 1 aprilie 1919

⁴ Vezi, de pildă, Petru Țiucra, Pribeagul, *Pietre rămase. Contribuție la monografia județului Arad*, Imprimeria Căilor Ferate Române București, 1936, 396 p.

Și încă n-aș fi fost îndemnat să fac, spre această încercare, dacă n-aș fi trecut amănunțit peste o monografie oarecare – din care citisem fragmente în *Analele Dobrogei* din acei ani, anume monografia pe care o cităm mai jos⁵.

Și, atențiune, încă n-am trecut cum trebuie peste monografiile realizate de echipele Școlii Gusti, după toate regulile acelei școli. Se realizase, deci, o monografie a Comunei Drăguș, un sat din Țara Oltului, și Ezibei din Cadrilaterul românesc, ba încă, un început de serie.

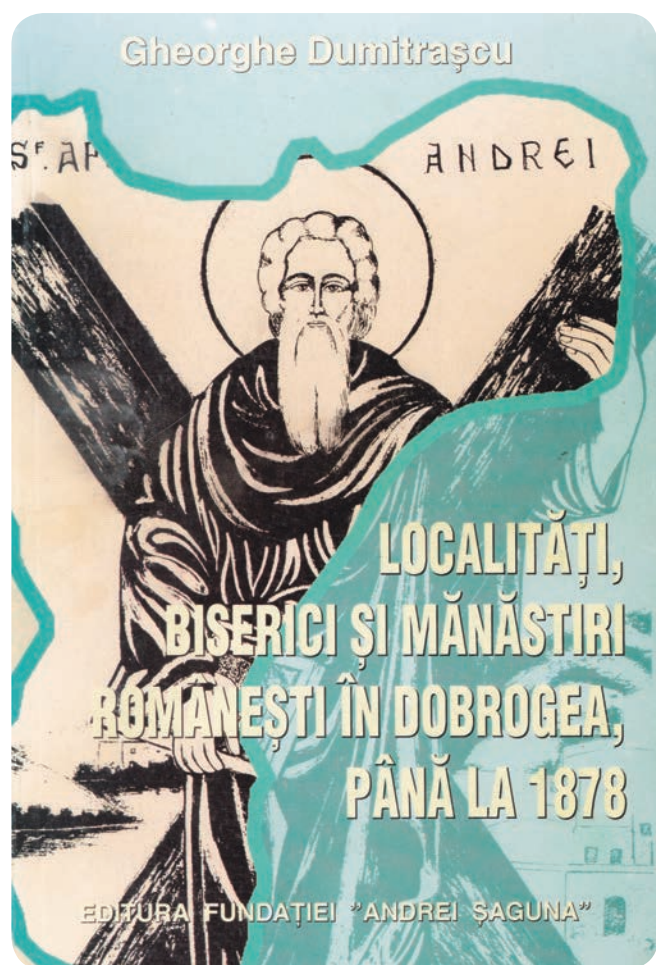
IV. MONOGRAFIA SATULUI CERNA, JUDEȚUL TULCEA, CA UN POSIBIL MODEL – SUGERAT, MĂCAR – DE MONOGRAFIE CRITICĂ TRANSFORMAȚIONISTĂ

Pe mine mă interesează în acest moment monografia satului Cerna/de la care voi porni în analiza – mai corect spus, expunerea – monografiilor pe care le am la dispoziție și care reprezintă cam 90% din ce s-a publicat/. Cine se uită pe *Bibliografia istorică a României, vol III, Sec XIX, Tom 1*, va găsi pentru secolul XIX și mai târziu, o trecere în revistă a monografiilor publicate ale comunelor din fiecare județ în parte. Prin capitolele privitoare la județele Tulcea și Constanța cam bate vântul/am fost unul dintre pălmașii adunători de fișe pentru aceste volume, în acea perioadă a elaborării lor și speram că e vorba doar de o lipsă în reținerea unor asemenea monografii dobrogene. Dar, de fapt, ele nu fuseseră scrise/.

Așadar, de la ce idee pornesc? De fapt, e o triadă de idei. În primul rând, e o „monografie statică” – așa cum zice titlul – expune situația constatabilă. În al doilea rând, însăși situația statică este expresia unei dinamici a dezvoltării satului. Și o a treia parte care nu se evidențiază în titlu, privește, de fapt, și mai ales, la asta vroiam să mă refer, folosirea prilejului monografiei, pentru a aprecia critic diversele aspecte ale satului și societății lui și, ceea ce este foarte important, propunerea unor transformări necesare.

În același timp apăreau imperativele pentru rezidenții regali ai Ținuturilor administrative,

⁵ Dumitru D. Necula și Ion I. Cheșcă, învățători, *Monografia satului Cerna, jud. Tulcea, din punct de vedere static și dinamic*, Atelierele Tipografice presa, Brăila, 1935, 120p.

elaborarea unor materiale de tip monografii⁶.

Repondenții chestionarului privind Plasa Constanța au urmărit chestiuni pragmatice, uneori vorbindu-se chiar de „plan cincinal”. Deci, vorbind despre **Agigea, Basarabi**, satul **Siminoc, Bărăganu, Ovidiu** și satul **Cocoșu**, era vorba de realizarea unor obiective modeste, dar absolut necesare. Prefectura sustrăgându-se, după cum am zis, de la ideea descriptivă. Și subliniind necesitatea transformățională.

Așadar, să luăm la pas monografia satului Cerna de la care plecăm / sat, cu o mare majoritate de populație bulgară/. Chiar din capitolul I Așezarea geografică, învățătorii dovedesc că sunt ai locului, că sunt implicați în evenimente terorizante, ținând de secete, geruri, uragane, dar, când se referă la drumuri, a căror situație e critică, ei o expun ca atare într-o notă critică, dovedind necesitatea de a transformă această „cale a plângerii” șoselelor pe care se sprijină comuna, într-una care să-și piardă renumele. Analize serioase și propuneri se

⁶ Aminteam un articol mai vechi al meu, privind anchetele sociologico-istorice în 1939-1940. Acolo, rezidentul regal al Ținutului Marea nu practica ideea rezidentului Constantin C.Giurescu al Ținutului Dunărea de Jos, ci, ne propunea o viziune viitoare a localităților plășii Constanța. Iată cum se chema documentul la care ne referim: „Situația comunelor din județul Constanța sub toate raporturile ce interesează administrațiunea lor ...” / Arhivele Statului Constanța, fond prefectură, Dosar 16/1939

fac în domeniul cerealelor, legumelor, pomiculturii și, atenție, realizările pozitive ale unuia sau altuia dintre localnici, care se citează cu numele lui și realizările lui.

Al doilea capitol e foarte dur. În privința populației, se vorbește de o realitate stringentă, aceea a neputinței românizării acestei localități și, mai ales, a proastei politici de discriminare pozitivă antiromânească, dusă ostentativ și înconștient de conducerea țării. E un loc în care, autoritatea statului român e sfidată și scuipată în față. Pentru că guvernul crede că în felul acesta îi va putea câștiga pe „minoritari”. Autorii fac trimitere doar la perioada Primului Război Mondial și a crimelor săvârșite, nu numai de armata bulgară, dar și chiar de cetățeni localnici din această etnie. Ideea de a aduce funcționari cunoscători ai limbii minorității, dar nu și a limbii române, e proastă. Iată câteva fragmente la pagina 21: „Marea greșeală a statului român când ne trimite funcționari minoritari – care pricep prea puțin ce înseamnă sentiment românesc – în satele cu populație eteroglotă. Urmările sunt destul de grave pentru Neam, Patrie și Lege”... „Elementul autohton a fost sacrificat și înlăturat de la drepturile lui firești pentru a face loc în slujbe și demnități pe care nu le merită aceste vipere ale neamului nostru. Țara trebuie să se gândească cu un ceas mai devreme ce trebuie să facă cu acei ce refuză să cânte limba românească, s-o simtă și s-o trăiască”⁷.

Autorii citează, de data aceasta excесе în favoarea populației germane, situația din comuna Arciz, Cetatea Albă: „În clasă, în cancelarie, în localuri publice cei cinci învățători – colegi, din păcate – vorbesc nemțește; citesc ziare, broșuri, reviste cu caracter nemțesc, sfidând și ironizând tot ce este românesc /ambele exemple admit că trimiterile la contemporaneitatea postrevoluționară românească ar fi la locul lor/.”

Fac remarca, încă de la pagina 28 a cărții, că ea avansează, la nivelul unui biet sat, 100 de nume, chiar dincolo de conducătorii satului, oameni simpli, gospodari, bătrâni, descoperitori a

⁷ O situație absolut uimitoare am trăit eu, conf.univ dr. / de fapt prof./ de la Facultatea de Istorie a Universității „Ovidius” din Constanța, conducând lucrarea metodică-științifică pentru obținerea gradului didactic I a profesoarei Cărtog Dorina de la Școala „Mihai Viteazul” județul Constanța în anul 2001. acolo și atunci, când s-a scris, și, mai ales, s-a susținut de către elevi subcapitolul „Metodă și procedee pentru folosirea elementelor de istorie locală în lecție”, în acea situație absolut clară în care populația bulgară a satului plecase în întregime, bunicile acestei generații de elevi, românce, reținuseră din vechile obiceiuri bulgărești pe unele, și elevii ni le-au redat în limba bulgară, pe care ei n-o cunoșteau. Antologic și de tot hazul / aparent / : istoricul și senatorul naționalist, cum eram catalogat, admite și apreciază acest derapaj. Ca un fel de omagiu pentru acei locuitori de demult, bulgari din comuna Mihai Viteazul pentru româncele care au conviețuit cu aceștia și pentru tradițiile – probabil cele mai vechi – din așezare / unele texte au fost spuse de către elevi în limba bulgară. Pe care n-o cunoșteau/

nu știu ce urme antice și încă altele. Eu zic că e un criteriu serios de afirmare a unei monografii, a oamenilor, adică. A localității, prin oameni.

Conștienți că localitatea, ca și altele din Dobrogea, are un specific, autorii oferă indici „filologie-cernăeană”, legende vs. adevărul istoric, genealogie, toponime etc.

Fiind un sat aproape prin excelență bulgar, vorbim despre obiceiuri – nu cu mult deosebite de ale noastre – autorii le dau numele acestora, în limba bulgară.

Remarcabil e capitolul privind „Atitudinea și politețea cerneanului”, atitudinea față de biserică, de școală. Autorii sunt sinceri, nu țin să înfrumusețeze răspunsuri ca în „Atitudinile

bisericii se dau nume ale tuturor comitetelor de construcții, reconstrucții și înființatori. Autorii acordă o importanță cu totul deosebită bisericii și, mai ales, școlii, și nu se sfiesc să spună că din punctul de vedere al mobilierului grădiniței „este insuficient și nu corespunde scopului său”. Iar mai încolo (p.71), privitor la materialul didactic, după ce constată că despre el nici nu se poate vorbi, mai ales la grădiniță, se cere, ceea ce înseamnă că e dincolo de a se propune, imperativ / căci tonul monografiei este departe de a fi al unor oameni resemnați /.

E o carte contemporană anilor 1938-1939, instituții noi se „implementează” în lumea satului ca, de pildă, „Subcentrul de instrucție al tinerilor

cernene în Războiul Mondial”. Ciudat, pentru mine, cunoscător, totuși, al problemelor, satul Cerna a oferit Primului Război Mondial 56 de eroi, români și bulgari, „de partea noastră”. Pentru că lucrurile sunt prea complexe pentru a fi povestite aici, o parte a populației bulgare a avut un comportament execrabil în timpul stăpânirii bulgare (1916-1918).

Și revine pe ideea discriminării pozitive, adică în defavoarea românilor. Astfel, amintește (p.64) că deși o parte dintre tinerii bulgari au rămas cu 4 clase de la școala în limba bulgară, „totuși, sunt astăzi, funcționari cu decrete în regulă, de la instituțiile noastre de stat. Consecințele nu e loc să le discutăm”. Atât în privința școlii cât și în privința

militari”. Ca și cursurile de adulți / chiar dacă nu se brodesc ele, aceste două subcapitole, cu primăria și bugetul, faptul de a le încadra în lumea satului, oricât ar fi de noi, arată deschidere/.

Spuneam că autorii sunt departe de a fi niște resemnați. În situația în care locuitorii sunt buni platnici – cum și sunt – îmbunătățiri edilitare, ca de pildă, acelea de la pagina 81, sunt absolut necesare și ele sunt recomandate de către niște oameni care cunosc.

Autorii fac o monografie generală cu toate elementele, de orice natură care compun comunitatea, o administrează, o conduc. În acest sens, mai de demultă Bancă Populară, ocolul silvic, BTT, postul de jandarmi, ocol tehnic – asta

vrea să însemne poduri și șosele.

Membri ai comunității fiind, nu se sfiesc – s-a văzut – să facă propuneri la modul imperativ organelor superioare. De pildă, să se ceară reînființarea judecătorei rurale / după ce îi subliniază necesitatea/. /M-ar întriga faptul că autorii tratează activitatea economică după toate problemele administrative, și de altă natură. Dar judecând după impactul instituțiilor satului în comunitate, tratarea mai pe sfârșit a agriculturii, creșterii vitelor, pescuitului, vânatului și chiar a unui cimitir pentru animale, nu apar ca nefirești/.

Și iarăși o chestiune specioasă; „dușmanii și prietenii agricultorului cernean”. Cu alte cuvinte se fac propuneri concrete de asigurare a agriculturii, a viticulturii, a zootehniei din toate punctele de vedere / nu-i așa că e interesant, să se treacă numele tuturor comercianților, al lucrătorilor din domeniul manufacturilor și coloniilelor, cârciumilor, cafenelelor, cizmărilor, tâmplărilor, croitorilor, dogărilor, fierării și încă alte ocupații ca de pildă brutăriile, mașinile de tras lână, apă gazoasă, cioplitul pietrei. Să nu ne mirăm, aceasta este comunitatea,ăștia sunt oamenii care asigură funcționalitatea ei, adică viața ei/.

Eu cred că acestea sunt elemente fundamentale ale unei monografii. În cazul de față, aici, spre sfârșit, se debușează în constatativ și descriptiv, dar și acestea sugerează. La sfârșitul cărții: „Situația delictelor și crimelor precum și activitatea ligii antirevizioniste”.

În fine, nu mă preocupă, în mod deosebit, ideea de a face aprecierea fiecărei monografii rurale. Am luat această carte ca pe un dat și ca pe un fel, într-un fel. De aici și de la alte câteva mi-a venit ideea de a cuantifica, într-un anume fel, criterii de apreciere în reușita deplină sau reușita parțială a acestor monografii.

Să fim bine înțeleși, am în față zeci de monografii rurale și urbane, cu autori cunoscuți sau necunoscuți, din ultima sută de ani. N-am niciun drept, indiferent de calitatea mea științifică sau didactică, de a face clasamente sau de a da note. Salut oricare dintre aceste monografii, consider că existența lor e o reușită, e meritul unor oameni, autorii adică, indiferent de ce specialitate au în viață, de a se sustrage ei unor veșnicii unificatoare și a lăsa urmașilor, chipurile pe care ei le-au văzut, le-au trăit, localităților la care ne referim.

Pentru că mi-am propus de la începutul acestui material să demonstrez că e posibil să trecem la o fază transformaționistă a misiunii monografiilor rurale, îmi propun de asemeni, o grilă – o posibilă

grilă – a unor asemenea trepte obiective.

Repet și vreau să fiu bine înțeles, nu dau note acestor lucrări, le salut și le apreciez pe toate. Dar ele nu sunt trase la șapirograf, ele sunt entități ale unor entități distincte, operă a unor oameni diferiți de pe poziții diferite, subordonați, însă, toți, unor comandamente morale / mi-ar plăcea mie să cred că toți, dar, oricum, cea mai mare parte dintre ei/.

Așadar, criteriile la care mă voi referi, pe care le propun ad-hoc, mai corect spus, sunt niște „invenții” de ale mele, de adineauri. Ele nu privesc cumva aprecieri ale lucrărilor realizate, dar evidentiază posibilități pe care unii autori le-au intuit. Eu, ca să mă exprim așa, propun, sugerez pentru viitor ca aceste lucrări să fie file în cadrul cel mai înalt, să se poată constitui într-un „plan de muncă” în bătălia pentru dobândirea de imperativ-transformațional. Foarte direct spus, aproape grosolan, visez la niște monografii care să se afle ca plan de idei, de sugestii și chiar transformațional pe birourile administratorilor de la comună, până la județ și chiar mai sus. E o utopie? Fie. Să debușăm în domeniul utopicului, oricum mai de folos pentru cei care vor veni după noi, decât acela al constatativului și descriptivului.

Iată ce propun eu / și nu consider că neîmplinirea unor asemenea trepte – pe care, repet, le-am „descoperit” abia alaltăieri – ar constitui obiecte de critică la adresa a ceea ce s-a realizat/. Deci, cum ar fi aceste monografii: la ce obiective ar trebui să se înhame? Având în vedere caracterul lor transformațional.

E bine ca o monografie **a)** să constate; **b)** să documenteze și să descrie; **c)** în măsura posibilului, să înfrumusețeze, oferind un model, care să înnobileze – și cu urmări transformaționale! – pe urmașii de azi și de mâine; **d)** cred că niciunei monografii nu trebuie să-i lipsească o componentă critică / ea nu trebuie să fie, neapărat, o critică politică/. Orice viziune politizantă este o viziune din care nu putem ieși vii, dar critica unor stări de fapt atrage după sine **e)** chiar ca sugestii, propuneri; **f)** propunerile privesc deja transformări, indiferent de gradul lor de generalizare, de urmările lor materializate, transformările-concepția transformaționistă conferă unei monografii un caracter de maximă utilitate. Ar fi nivelul maxim, la care, după părerea mea, se poate ajunge.

Prof.univ.dr. Gheorghe DUMITRAȘCU

la românească a cucerit lumea. Acum încearcă să ne recucerească și pe noi. Și bate la porțile UNESCO

Ce au în comun străbunii noștri, Regina Maria și divele de la Hollywood? Nu știți? vă spun eu: măiastra IE românească, ce a reușit să traverseze veacurile și să fie purtată cu mândrie până în ziua de astăzi, când este la mare modă.

Toate târgurile și magazinele sunt invadate de ii mai mult sau mai puțin autentice. Dar oare mai e cineva care să respecte în totalitate tradiția și să transforme, cu propriile mâini, o bucată de pânză, într-o mândră ie? Ei bine, da.

Vechile tradiții și modernul Facebook și-au dat mâna și au adus IA românească, de la sat la oraș, din vremurile bunicilor în zilele noastre. Totul a pornit de la Chișinău. Acolo a fost inițiată această mișcare. Apoi, i-a molipsit treptat pe românii din străinătate – acolo unde dorul de țară arde mai tare – și a ajuns și în orașele din România, până la malul mării, la Constanța. Au apărut pagini de facebook unde poți găsi modele tradiționale, sfaturi, povești, toate având ca temă ia.

IA românească – la malul mării

Se numește Simona NICULESCU și a făcut un obiectiv din a insufla și altora dragostea ei pentru tradițiile românești. A creat un grup și o pagină de facebook dedicată șezătorilor de cusut ii, prin intermediul cărora ține legătura cu toți cei interesați de arta tradițională a broderii iilor. Odată la două săptămâni, în cel mai vechi mall din Constanța, împreună cu doamna Cristina MOLDOVEANU, organizează șezători moderne – ateliere practice în care constănțencele pot deprinde acest meșteșug și pot învăța unele de la altele.

„Fac asta pentru mine, nu pentru bani. Este o terapie gratuită. Tradițiile sunt o comoară și trebuie transmise mai departe. Nu spun să ne întoarcem la traiul de acum 100 de ani, să ne încălțăm în opinci și trăim ca la țară. Dar putem să adaptăm motivele tradiționale la vremurile noastre, putem

să le brodăm pe tricouri, de exemplu, pentru că nu putem purta zilnic ii” – mi-a mărturisit Simona.

Acolo, în străinătate, simți dorul și îți dai seama ce nu merge în România

Simona spune că și-a descoperit această pasiune atunci când era la mii de kilometri distanță de România. A inspirat-o Ioana CORDUNEANU și blogul Semne Cusute, unde există singura arhivă electronică de modele românești cusute pe ii. Așa a ajuns să își coasă propria ie, cu modele de Mehedinți, și să promoveze tradiția. “Era dorul de casă. Ia mi-aducea aminte de copilăria la țară, de imaginea aia a României curate, a României adevărate, nu ceea ce se arată la televizor. Acolo, în străinătate, simți dorul și îți dai seama ce nu merge în România. Unul dintre aspectele negative este că noi nu apreciem moștenirea.”

Am aflat o grămadă de lucruri interesante de la Simona. „Pe vremuri, iile trebuiau să aibă un defect, spre exemplu o cusătură cu altă culoare undeva, într-un colț, pentru că se credea că dacă nu sunt perfecte, te feresc de deochi.”

Cum recunoaștem o ie tradițională?

“O ie tradițională este cusută la mână. Putem verifica acest lucru, dacă întoarcem ia pe dos și dacă se vede de unde a pornit firul broderiei. Dacă pe dos, cusătura este foarte uniformă, înseamnă că este cusută la mașină și își pierde din valoare

pentru că nu are o poveste. O ie adevărată, cusută la mână, are o poveste” spune Simona.

În Dobrogea, ia este simplă

Simona Niculescu: *“la dobrogeană nu are modele la fel de bogate precum cea din Moldova sau Bucovina. Cămașa este simplă, cusăturile apar doar la mâneci, la umăr și pe piept. Culorile folosite sunt roșu și negru. Uneori, apare și albastrul”.*

“Vreau să învăț cât mai multe tehnici de cusut. Cumva, vreau să schimb mentalitatea conștientului vis-à-vis de portul tradițional, să-și dea seama cât este de valoros și să nu mai cumpere ii făcute în China sau India. Ei le vând foarte ieftin și le fac foarte prost. Iile astea nu au nici o poveste.”

Și povestea merge mai departe...

Inițiativa Simonei a atras atenția organizației non-profit Work at Home Moms Constanța. Astfel, a luat naștere un proiect care le ajută pe mamele din Constanța să învețe un meșteșug, să promoveze tradiția și poate chiar să își rotunjească veniturile, dacă se decid să își vândă creațiile. *“Este o inițiativă socială practică, vrem să le sprijinim pe tinerele mămici care vor să lucreze acasă”* – mi-a explicat Olivia GRIGORE, reprezentantă a organizației.

“N-am mai cusut din clasa a 8-a și mă gândesc să revin în forță să fac câteva lucrășoare” mi-a spus Daniela, una dintre mamicile prezente la primul atelier. Același lucru îl are în vedere și o viitoare mămică din Constanța, care a venit la șezătoare pentru că vrea să învețe să îi coasă o ie celui mic, care va veni pe lume peste câteva luni.

Alți câțiva prichindei se uită cu interes la iile aduse de Simona, unele dintre ele vechi de zeci

de ani. *“E un lucru bun că cei mici iau contact cu tradițiile de la o vârstă fragedă, că își văd mamele lucrând ceva tradițional”* - susțin cele două gazde ale atelierului-șezătoare din inima mall-ului. Poate așa vor prinde și ei drag de tradiții și vor învăța să le respecte.

Ziua universală a iei, 24 iunie

Oricare dintre noi poate contribui la păstrarea tradiției. Dacă nu creându-ne propria ie, măcar purtând una. Ia românească are și o zi dedicată ei – 24 iunie – atunci când puteți promova moștenirea noastră culturală, purtând o ie românească. Poate, cine știe, va ajunge acolo unde merită – în patrimoniul UNESCO.

Florentina Mariana STAN,
Radio Constanța
Fotografii de Radu NICULESCU

Sărbătorile lui Prier

UN SFÂNT TOMITAN TEOTIM, „SCITUL” ȘI „FILOSOFUL”

Sfântul Teotim a trăit în a doua jumătate a secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea, fiind contemporan cu unii dintre Sfinții Părinți, precum: Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Grigorie de Nazianz etc.; a fost Episcop al Tomisului în jurul anilor 380-395, după moartea înaintașului său, Gherontie. În această calitate a participat, în anul 400, la sinodul local din Constantinopol, convocat de prietenul său, Sf. Ioan Gură de Aur, pentru combaterea ereziilor episcopului Antonin al Efesului, apoi, în anul 451, la Sinodul IV ecumenic, de la Calcedon.

Deși nu avem multe date biografice despre acest sfânt al Bisericii tomitane, istoricul Sozomen îl caracterizează ca fiind de neam scit, adică locuitor al Dobrogei, cu părul lung, semn că el se ocupa cu „filosofia monastica” (deci cu viața monahală) și făcător de minuni. Viața lui era modestă și cumpătată, iar virtuțile și înțelepciunea l-au făcut cunoscut și în rândul hunilor, care-l numeau „Dumnezeul romanilor” și pe care sfântul a încercat să-i creștineze. Barbarii au crezut că Teotim era bogat și au plănuțit să-l ia prizonier. Se povestește că, pe când episcopul se plimba prin Scitia, hunii i-au ieșit în întâmpinare. Apropiat sfântului s-au speriat de frica morții, însă vlădica, după ce a descălecat, s-a rugat și hunii au trecut pe alături fără să-i zărească nici pe ierarh și însoțitorii săi, și nici caii.

Un alt contemporan, Fericitul Ieronim, amintește de Sf. Teotim în anul 392, atribuindu-i titlatura „Scythiae Tomorum episcopus” și faptul că: „a scos scurte tratate, în formă de dialog, în stilul vechii elocințe; aud că mai scrie și alte lucrări”. Scriitorul creștin Socrate afirmă că: „era cunoscut de toți – împărați, episcopi, călugări, credincioși și barbari - pentru evlavie și corectitudinea vieții sale”.

Mai târziu, Sfântul Ioan Damaschin a consemnat, în lucrarea „Sfintele paralele” câteva îndemnuri morale date de Sfântul Teotim: „Cel ce păcătuiește cu gândul, prin însăși iuțea gândului, săvârșește păcatul complet, pe când faptele trupului pot fi întrerupte de multe piedici”; „Lucrul grav nu este să suferi aspru, ci să suferi pe drept”; „A-ți aminti cu adevărat de Dumnezeu înseamnă a-ți aminti de viață, iar a-L uita înseamnă a muri”; „În mintea tulburată și plină de griji nu se află nici un gând frumos și nu se revărsa peste ea harul lui Dumnezeu; a ajunge la desăvârșirea sufletului înseamnă a-l elibera de griji, căci datorită grijilor se nimicește. De aceea se spune despre sufletul desăvârșit că este, într-adevăr, ca un crin în mijlocul spinilor (...). Despre cei ce poartă grija numai față de cele trupești, Scriptura zice: «Toată viața celui nelegiuit este plină de griji» (Iov 15, 20)”.

SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE PURTĂTORUL DE BIRUINȚĂ

Sfântul Gheorghe a răbdător torturi pentru apărarea creștinismului. În fiecare an, în ziua a douăzeci și treia a lui Prier, Biserica îl serbează pe unul dintre cei mai de seamă ostași ai lui Hristos, care a plătit cu viața pentru convingerile religioase. Este vorba despre Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, supranumit „purătorul de biruință”.

S-a născut în secolul al III-lea, în Capadocia, din părinți creștini. Tatăl său a murit apărându-și credința, iar mama a luat copilul și, împreună, au mers în Palestina. Aici Gheorghe a studiat filosofia și științele, devenind unul dintre învățați. A fost atras în mod deosebit de mânăuirea armelor, fiind apreciat de împăratul Dioclețian pentru victoriile pe care i le adusese în lupte. Drept răsplată a fost înălțat la rang de comandant al armatei romane de Răsărit. Dacă din punct de vedere profesional

omul de arme avea o carieră bine conturată, la prigoana împotriva creștinilor, comandată de împărat în anul 303, Sf. Gheorghe a renunțat la tot și și-a mărturisit credința în Dumnezeu în fața lui Dioclețian, care a fost dezamăgit și, în același timp, contrariat că cel mai iscusit comandant al său refuza să jertfească zeilor, ceea ce a atras pedepse exemplare: încarcerarea (pe piept i se așează o piatră mare și grea), este tras pe roată și sfâșiat de cuțite ascuțite, aruncat într-o groapă cu var nestins, încălțat cu papuci din fier înroșit, bătut cu bice din curele de piele până când trupul i s-a umplut de răni, otrăvit cu ajutorul vrăjitorului Atanasie. După aceste toate torturi a rămas neclintit în credință. Toate minunile făcute (una dintre ele era învierea unui tânăr) au dus la convertirea multor păgâni. I-a convertit pe vrăciul Atanasie și pe împărăteasa Priscila, care a primit numele Alexandra, omorâtă la porunca împăratului.

Sfântul Gheorghe a fost ucis prin decapitare cu sabia, fiind sărbătorit de Biserică pe data de 23 aprilie. Moaștele sale au fost depuse în biserica din cetatea Lidia, unde se mai păstrează lanțurile cu care a fost legat sfântul.

Sărbătoarea creștină a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, în tradiția populară se suprapune peste cultul Cavalerului Trac din mitologia traco-dacică, divinitate care era vestitoare a primăverii și protectoare a vegetației și animalelor din ogradă. Sfântul Gheorghe „cap de primăvară” este fratele mai tânăr al lui Sânmedru, Sfântul Dumitru, care prevestește apropierea iernii.

Conform tradiției populare, când încep broaștele să orăcăie, Sfântul Gheorghe ia de la Sânmedru cheia cu care închide iarna și, cu o altă cheie, deschide vremea bună, iar când trece călare împrejurul pământului, iarba și codrul prind viață. Sfântul Gheorghe este considerat a

fi protector al naturii înverzite, al vitelor și al oilor.

Cei doi sfinți împart Anul pastoral în două anotimpuri: vara (între 23 aprilie-26 octombrie) și iarna (între 26 octombrie – 23 aprilie) pastorală. Debutul anului pastoral era marcat prin focurile vii, aprinse fie în casă sau în vatra satului. În acest din urmă caz, flăcării obișnuiau să sară peste foc pentru a se purifica.

Dr. Laura CALOEAN

TRADIȚII DE SFÂNTUL GHEORGHE ÎN MEMORIA OAMENILOR

“Sfântul Gheorghe era o sărbătoare cu anumită semnificație pentru flăcăi. Se practica un obicei, oarecum ciudat: cine făcea baie în Dunăre la miezul nopții avea să fie tot anul călit, puternic și ocolit de boli; oamenii sau copiii bolnavi încercau și ei și se putea ca sfântul să le alunge suferința. Închipuie-și oricine ce înseamnă să te arunci în apa Dunării, la 23 aprilie, încă și la miezul nopții, când de abia se depășea perioada de scurgere a sloiurilor. Dar obiceiul era obicei, flăcăii erau ambițioși, le plăcea să se afle vestea în sat, iar drăguțele lor să-și dea seama cu cine au de-a face... Autorul acestei lucrări este și el un “Stan Pățitul”: fiind bolnav de friguri, a fost “convins” și a făcut baie de Sfântul Gheorghe în anul 1942. E drept că a scăpat de friguri, dar nu și-ar mai fi dorit în nici un caz o repetare a experimentului!

Începând de prin anii 1940-1941 obiceiul a avut tot mai puțini adepți - începuseră concentrările militare masive, a venit numaidecât și războiul, iar după război oamenii au devenit preocupați cu probleme sociale noi, așa că acest obicei s-a pierdut.¹

¹ Fragment din “Monografia localității Gârliciu” de Nicolae Ifrim

Practici populare prepascale și Sărbătoarea Învierii Domnului în localitățile dobrogene

Perioada premergătoare Paștilor concentrează o serie de momente de mare însemnătate în viața comunităților tradiționale. Una dintre sărbătorile încă prezente în zona Dobrogei este cea a Lăzărelui. Practicat în sâmbăta dinaintea Floriilor, Lăzărelul simbolizează regenerarea naturii. Ritualul pe care aceasta sărbătoare îl comportă descrie moartea tragică a personajului omonim. Cele care povestesc istoria lui sunt câteva fete abia intrate în vârsta adolescenței care, îmbrăcate în rochii de mireasă colindă din casă în casă și primesc drept răsplată ouă ce vor fi vopsite în Joia Mare. Surioarele lui Lazăr și mireasa - cum sunt numite colindătoarele - povestesc cum acesta, plecând cu turma de oi în căutare de verdeață pentru animale, moare încercând să taie crengile încărcate de frunze ale unui copac. După o căutare îndelungată, este găsit fără suflare de către surioare, adus acasă și jelit. Trupul îi este scăldat în lapte dulce și îmbrăcat în frunze de nuc, iar scaldă aruncată apoi pe sub nuci. Finalul legendei aduce rezolvarea situației dramatice în ordinea supranaturalului - trupul lui Lazăr se metamorfozează în flori, acest moment desemnând de fapt și integrarea lui în categoria zeităților vegetale ce marchează revirimentul naturii. Evenimentul este marcat printr-un scurt moment coregrafic în cadrul performării Lăzărelui - se joacă hora veselă a suratelor.

Următorul moment de mare însemnătate spirituală prezent pe axa calendaristică îl constituie

sărbătoarea Floriilor. Originile sale se găsesc în ceremoniile dedicate zeiței Flora din Roma antică. Odată cu pătrunderea creștinismului în acest spațiu cultural, celebrării Florei i s-a suprapus sărbătorirea Intrării Domnului în Ierusalim. În practica tradițională românească este recunoscut obiceiul ca la această ocazie oamenii să ducă la Biserică ramuri de salcie, spre a fi sfințite. Ele

amintesc de ramurile de măsline cu care poporul israelit L-a întâmpinat pe Hristos în Duminica dinaintea răstignirii Sale. În unele localități dobrogene oamenii înlocuiau crengile de salcie cu frunzele de nuc, obicei pomenit și la sărbătoarea Cinzecimii. *“De Florii noi ducem frunză de nuc la biserică, o sfințește preotul și o iau apoi acasă, o pun la icoană și o las acolo până se usucă”*, povestește Elena Brașoveanu, informatoarea noastră septuagenară din Saraiu. În vremea

ce Maria Manea (67 ani), din Topalu oferă și o scurtă explicație a gestului de a aduce frunze sfințite acasă: *“Salcia o iau de la biserică de Florii și o pun la icoană, la poartă și la animale. La animale pun de sănătate, ca să le apere de boli. Așa am apucat de când eram copil, de la bătrâni.”*

După ziua de Florii începe Săptămâna Mare, numită și Săptămâna Patimilor, cea mai importantă din întreaga perioadă a Postului Mare. În primele trei zile, oamenii se ocupă de gospodărie, fac curățenie în casă și în curte pentru ca în următoarele trei zile să pregătească alimentele rituale specifice acestei sărbători.

Maria Tudor (65 ani), din Topalu ne introduce în atmosfera pregătirilor prepascale: *“Joia înroșeam ouăle pentru că Joi a fost răstignit Domnul Iisus Hristos și atunci s-au vopsit ouăle cu sângele Domnului. Așa am pomenit de la părinți și așa facem și noi. Ouăle le vopseam cu coji de ceapă (pentru culoarea galben), cu vopsea de lână, cu șofran. Făceam cozonac, drob în tavă. Pască părinții mei făcea, eu nu mai fac.”* Și în Dobrogea se menține obiceiul ca ouăle de Paște să fie vopsite în Joia Mare, alegerea acestei zile nefiind întâmplătoare: *“Se zice că nu se strică o lună de zile ouăle alea dacă sunt vopsite în Joia Mare”,* spune informatoarea noastră în vârstă de 74 de ani din Siminoc, Ilinca Niță.

O altă informatoare, Cristinică Mioara (60 ani), din Topalu, ne împărtășește câteva detalii legate de pregătirea drobului de miel: *“Pentru drob fierb măruntaiele de la miel, praporu’ îl opărim. După ce facem compoziția cu ceapă verde, cu mărar, cu pătrunjel, pun praporu’ pe fundu tăvii, pun compoziția și-o învelesc iar cu prapor și ung tava cu puțin ulei să nu se lipească.”* Nici pasca tradițională nu este uitată, locuitorii din Topalu acordând pregătirii acesteia o grijă specială: *“Noi facem pasca. Pasca o fac așa: o turtică rotundă și pe urmă se face ca niște covrigi se împletesc și îi pun peste turtica aia și aici înăuntru o încarc (turtica) cu ouă și cu brânză. Aluatu’ îl fac din drojdie, apă și făină”,* spune Panciu Ioana în vârstă de 72 de ani.

În Rasova, însă, Pasca este înlocuită cu alte preparate culinare specifice, despre ele povestindu-ne octogenara Maria Bălan: *“Până la Paști mai fac în Vinerea dinaintea Paștelui, atunci când nu se vopsesc ouă, se fac colaci, niște cornulețe care se fac cu gem, dar îi ungem cu ou. Se fac în Vinerea Mare pentru noaptea de Înviere când se așează în coș lângă colăcel și se împart în ziua de Paște. Cornulețele astea sunt specifice zonei, nu lipsesc de la masa de Paște. Pască aici nu se face”,* adaugă ea.

Perioada premergătoare marii sărbători a Învierii era marcată în comunitățile dobrogene nu doar prin abținerea de la mâncărurile ce conțineau grăsimi animale, ci și prin adoptarea unei ținute adecvate. *“În săptămâna mare umblam numai în negru, mergeam la biserică în fiecare seară, în vinerea mare cântam Prohodu’.* În ziua de Paște ne găteam”, își amintește Dobrița Drăghici (63 ani) din satul Dulgheru.

Așteptarea și postul luau sfârșit în noaptea de Paști, în care oamenii luau drumul Bisericii spre a primi lumina Învierii și binecuvântarea mâncărurilor

pregătite cu grijă în decursul săptămânii. Apoi, la finalul slujbei, fiecare familie se întorcea acasă, ducând lumânările aprinse, și salutul pascal al bucuriei „Hristos a înviat!” / “Adevărat a înviat!”.

Legat de practicile din noaptea de Paști și de zilele următoare marii Sărbători, informatoarele noastre din diferitele colțuri ale Dobrogei păstrează amintirea unui obicei cu mare trecere în special în rândul copiilor. *„În ziua de Paște puneam într-o cană un ban de argint și un ou roșu și ne spălam pe față să fim roșii în obraz, să fim feriți de boli,”* spune Dobrița Drăghici, din satul Dulgheru, în vreme ce Gina Vlase (68 ani), din Agigea face o scurtă completare a acestui obicei. *“Treii zile puneam într-o cană un ou și câțiva bani mărunți și apă și ne spălam alea trei zile de Paști cu ele. Și a treia zi ăla care se spăla ultimul trebuia să mănânce oul și să ia bănuții ăia care era în cană.”*

O scurtă descriere a felului de a întâmpina Paștele în familiile din satul Cumpăna ne-o oferă Maria Cârloșăneanu (75 ani), care își amintește: *“Părinții mei ne obliga să ținem tot postul Paștelui și sâmbăta seara spre duminică ne scula mămica la doispe noaptea, ne puneau ou roșu într-o cană cu apă să ne spălăm cu apa aia, să fim roșii la față ca oul. Și în ziua de Paște mergeam la biserică, ne împărtășeam și când veneam acasă, mămica ne aștepta cu ciorba de miel, cu friptură, pește, drob, ouă roșii. Și când veneam prima dată mâncam pește ca să fim iuți ca peștele.”*

Spre deosebire de celelate zone sudice ale țării, calendarul tradițional al dobrogenilor mai adaugă o sărbătoare pe care o subsumează Duminicii Tomei - **Paștele Blajinilor**. Această zi este dedicată comemorării celor trecuți în veșnicie, rudeniile rămase în viață venind cu mic cu mare la cimitir pentru a face pomană și a se reculege lângă morminte. *„La o săptămână după Paște facem colivă, pregătiri, se strânge lumea la cimitir la morți, vine preotu’, slujește tot ce duci și apoi împarți mâncarea acolo. Mai mâncăm și noi acolo la cimitir”,* spune Dobrița Drăghici. Obiceiul de a mânca în cimitir își are originea și explicația în credința populară conform căreia sufletele morților umblă pe pământ în Duminica Tomii și se pot bucura de bucatele aduse spre pomenirea lor. Oamenii reușesc astfel ca, măcar o dată în an, să mai împartă o masă cu cei dragi plecați din lumea aceasta.

Ana-Laura PARFINOV

La Ciobanu,

Copiii învață să respecte tradițiile satului

Luna Martie, prima lună de primăvară, s-a lăsat așteptată de toată suflarea, chiar și de micile vietăți care în somnul lor hibernal visează la zilele însorite. Martie, zis "Mărțișor", este perioada în care oamenii se pregătesc pentru muncile câmpului, pentru curățenia în casă, dar și pentru curățenia sufletească, pentru înnoirea spirituală. De cele mai multe ori această lună cade în post. Și cu toate acestea, luna lui Martie nu încetează să ne fascineze prin aspectele tradiționale lăsate nouă moștenire din bătrâni.

Cum ar fi această perioadă fără simbolul mărțișor pe care copilele, mamele și bunicile noastre îl primesc în dar în fiecare an de 1 Martie? Și ce bucurie pe noi, toate femeile! Nu mai vorbim de copii, care în orele de educație plastică, abilități manuale nu mai prididesc a confecționa cel mai frumos mărțișor pentru cea care le-a dat viață. Această preocupare au avut-o și prichindeii Liceului Tehnologic Ciobanu, care alături de învățătoarele și educatoarele lor s-au străduit să prindă acest meșteșug.

De la vârste încă fragede, copiilor le este insuflată dragostea pentru frumos, cultul pentru obiceiurile populare, pentru ca ei să ducă mai departe scânteia de geniu a acestui neam pe care mulți l-au vrut îngenunchiat însă nu au reușit, pentru că, așa cum spunea Vasile Alecsandri – "românul s-a născut poet".

Din această poezie a sufletului nostru s-au născut toate cântecele, doinele noastre, baladele ori poveștile. Și chiar dacă nu erau foarte instruiți, oamenii de rând au știut să adune în creațiile lor cele mai profunde semnificații care au încântat de-a lungul vremii generații nenumărate.

Mărțișorul - acel obiect decorativ, un accesoriu de diferite culori și forme, poate îngloba în conținutul său o întreagă semiotică. Este în accepțiunea cea mai largă simbolul primăverii.

Legenda spune că a fost o vreme când Soarele a luat înfățișarea unui bărbat chipeș care a coborât pe pământ pentru a dansa hora în sate. Auzind de această nouă pasiune a Soarelui, un zmeu l-a urmărit și l-a răpit și l-a aruncat într-un beci în palatul său.

Din acel moment păsările au încetat să mai cânte, natura a devenit mohorâtă, iar copiii nu mai puteau să râdă. Nimeni nu a cutezat să-l înfrunte pe zmeu.

Auzind una ca aceasta, un tânăr foarte curajos a decis să salveze Soarele. Călătoria tânărului a durat trei anotimpuri: vara, toamna și iarna. La sfârșitul ultimului anotimp tânărul a reușit să ajungă la palatul zmeului, unde era înțemnițat mândrul Soare. Și s-a luptat voinicul cu zmeul zile întregi până când într-un târziu a reușit să-l înfrângă. Sleit de puteri și grav rănit, tânărul a eliberat Soarele, reușind să aducă bucuria în sufletele tuturor, dar mai ales ale copiilor.

Natura s-a trezit la viață, păsările și-au reluat cântările în triluri de bucurie, dar flăcăul nu a mai apucat să vadă această primă vară venind. Sângele său cald cădea pe zăpada care tocmai începuse a se topi. Din pământul deștelenit, printre peticele albe de zăpadă au răsărit mici clopoței albi – ghiociei.

Când ultimul strop de sânge al tânărului s-a scurs pe zăpada imaculată, tânărul a murit fericit că viața sa a servit acestui scop măreț. De atunci oamenii obișnuiesc să împletească fire de mătase albă și roșie pe care le oferă persoanelor de sex feminin. Culoarea roșie reprezintă dragostea pentru tot ce este frumos, dar și simbolul sângelui viteazului flăcău, iar albul - puritatea și sănătatea.

În zona noastră, femeile își pun mărtișorul la piept, dar obișnuiesc a purta un șnur de mărtișor la mâna stângă, până la Paște – simbol al protecției,

dar și pentru a le purta noroc. La Paște, șnurulețul este dat jos de la mână și legat de creanga unui copac, de regulă pom fructifer, pentru ca acesta să rodească, dar și pentru ca să se împlinească o dorință pusă de persoana care a purtat șnurul.

Tot în luna martie creștinii ortodocși sărbătoresc "Mucenicii". Această sărbătoare este un prilej de cinstire și pomenire a celor patruzeci de martiri omorâți în lacul Sevastia.

În amintirea lor femeile frământă din cocă de pâine mici colăcei în formă de opt pe care îi coc în cuptor. După ce s-au rumenit "mucenicii" sunt unși cu miere sau dulceață și sunt presărați cu miez de nucă pisată, apoi se dau de pomană.

La Ciobanu, acest obicei s-a păstrat, ba mai mult pentru perpetuarea lui, dascăli inimoși țin cu tot dinadinsul să-i învețe pe prichindei să păstreze nealterată credința, obiceiurile, datina. Așa se face că la Grădinița cu program normal din Ciobanu s-a desfășurat zilele acestea proiectul educativ – "Să ne păstrăm tradițiile" – activitățile fiind coordonate de doamna educatoare Eugenia POPESCU. În cadrul acestor activități copiii de grupă mare au învățat să pregătească faimoșii "mucenici" și de asemenea au aflat povestea lor.

Prof. Marioara MIHAI,
Școala din Ciobanu

Cărvăneni care nu mai sunt, dar au rămas Amintiri!

Smarandache Alexandru ('nea Lisandru)

Acești Oameni ai Carvănului nu mai sunt printre noi azi, dar au rămas în memoria timpului, pentru totdeauna, și de ei să ne amintim cu respect și cu recunoștință mereu.

Un om cu o ținută morală demnă, aflată mereu deasupra obștii, acest "Om între oameni", deci, merită întreaga stimă, tot respectul din partea semenilor săi, rămânând, astfel, o Amintire nepieritoare! Acest Om, cu calități morale deosebite nu poate fi uitat niciodată, tocmai pentru faptele sale merituoase, care îl înalță deasupra semenilor, căci o faptă deosebită atrage, după sine, respectul celor din jur.

Nu poți uita o ființă dragă ție, care-ți tulbură frumos amintirile! Căci omul, creație divină, învinge uitarea prin faptele sale demne!

În subcapitolul monografiei noastre, ne ocupăm de cărvăneni care nu mai sunt printre noi, dar care au lăsat, în urma lor, fapte, idei, care, și azi, continuă să atragă stimă și respect din partea celor din jur! Acești Oameni ai Carvănului nu mai sunt printre noi azi, dar au rămas în memoria timpului, pentru totdeauna, și de ei să ne amintim cu respect și cu recunoștință mereu. Toți acești oameni au înțeles a-și trăi viața frumos, demn, cu gândul mereu la semenii lor, căci trăind frumos viața ta, tu o trăiești și pentru cei din jur, pentru semenii săi!

Omul este, de fel, de prin părțile județului Olt, din comuna Ianca, aflată la extremitatea sud-vestică a județului. A luat drumul Cadrilaterului "pântru o fășteică-două dă pământ", promisiune a mai marilor acelor vremuri!

Acolo, în acel imaginar loc al "bunăstării" promise, nici 'nea Lisandru n-a putut zăbovi prea multă vreme, căci în 1940, pe toamnă, Cadrilaterul a fost părăsit de români în grabă: "care cu ce putea să ia cu el mai repede, dă frica la comitagiile ăia răi dă bulgari, puși numa' pă rele!"

Mulți români, "coloniști" ai Cadrilaterului, părăsind Bulgaria, s-au "fixat" în Dobrogea, pentru o vreme ori chiar pentru totdeauna! Mulți s-au stabilit și-n Carvăn, printre ei aflându-se și nea Lisandru Smarandache!

Deși trecuse ceva de șaptezeci de ani, 'nea Lisandru era "un oltean, încă vârlav", așa cum îi plăcea să se "autocaracterizeze", că "așa e olteanu", nu să dă niciodată bătut dă nevoi, cât dă greu i-ar fi lui!"

Convingător, olteanul nostru adăuga, apoi, fălos tare: "Și ca să nu stau dăgeaba, mă băgai paznic la colectivă, la vie, ce să fac și eu?!"...

Prima noastră întâlnire cu acest oltean cu "douășpatru dă măsele" am avut-o prin anii '70, pe la începutul uneia din toamne, la culesul viilor. Olteanul nostru, șugubăț foarte, era "șăf păste vii și pomi (în ceape)!"

Odată, întâlnindu-l pe 'nea Lisandru ca paznic la vie, - eram cu elevii la practică -, am dat mâna cu acest dârz "om al pământului", prilej cu care mi-am dat seama că Omul acesta era încă vârlav tare!

Împins foarte de curiozitate, l-am întrebat, atunci, pe acest glumeț "șăf păste viile ceape" de unde (mai) are atâta putere la vârsta lui?! Căci, după cum ne mărturisea, amărăciunile vieții îl cercaseră deseori și pe el, dară niciodată acestea n-au "răușit" să-l pună la pământ! Atunci 'nea Lisandru, fălos "pă bune", mi-a răspuns "pă oltenește" (în grai predominant oltenesc), strângându-mi mâna mai cu putere, adică "pă oltenește!"

"Băi tovaroșu' director, - eram directorul școlii -, să știi dă la mine un lucru, mai întâi dă toate, că omu', când vrea și e sănătos face și zece averi, cât ar fi ele necazur'li dă mari! Că dacă nu vrea el, dăgeaba! Oricât dă sănătos ar fi el, tot dăgeaba! Uite eu, d-o pildă: venii dân Olt, dân Ianca, un'e făcui avere, că mă țânură puter'li! Că fusăi și eu un oltean în puter'li mele p-atunci! Că-m' fu dragă munca, așa, ca acu'!..."

Acu', plecai dă la mine dân Olt, dân Ianca, plecai în Cadrilater, tot dăpă avere...Că ne momiră ai noștri dă la putere, că ne dă avere acolo, ca să ne procopsăm, ce mai!? Făcui și-acolo avere, în Cadrilateru' ăla, că-m' era dragă munca și mie, că eram în puter'li mele, eram vârlav,...oltean!"

"Da' pân '40, pă toamnă, ne deteră bulgarii afară dân Cadrilater! Atunci plecai și eu repede d'-acolo, că altfel ne omora' bulgarii, cu comitagiile lor!..."

Dacă ne goniră bulgarii d-acolo, mă trăsăi și eu pân Dobrogea și făcui avere iar. Acilea, în Dobrogea, mă "fixai" și eu în satu' ăsta, în Carvăn, că acilea mai trăsără și-alt' olteni d-ai mei, puși pă

fugă dă bulgari, dă comitagii...

Făcui eu ceva avere și-n Carvănu Mare, dar pân' '54 avusără grijă comuniștii dă noi să ne jăfuiască dă avere, să ne bage cu forța-n "colectivă". Ne lăsară comuniștii numa' c-o fășteică dă pământ pă lângă cășili noastre, atâta tot!...

Și-uite-așa, băi tovaroșu' director, dacă-m dete Dumnezeu sănătate și putere, nu mă lăsa neam...nu mă detei bătut neam!...Că atunci cân' e omu' sănătos, face și zece averi...pă un'e să duce el! Că d-aia mai am puteri,...că muncii cât putui, nu stetei dăgeaba! Că omu' dacă vrea s-o ducă bine să nu fugă dă muncă neam, niciodată!... Și-uite-așa, acu', la bătrânețe, mă pusără comuniștii ăștia paznic la ceape!...Că așa e cu oltenii ăștia, nu să lasă nici ei, neam dă muncă, neam nu să lasă oltenii dă muncă!..."

Mica schiță "autobiografică" a lui 'nea Smarandache este, credem, destul de convingătoare pentru omul cu credință în Dumnezeu, harnic și sănătos!...

În privința rolului Omului nostru în viața etnofolclorică a satului, el a fost atras mult de unicitatea străvechiului obicei local al "Cucilor"! Drept urmare, 'nea Lisandru Smarandache a făcut parte din "formație" ani buni! Mai ales că, după mărturisirile acestui Om al Carvănuului, în Oltenia, ca flăcău, fusese un "călușar" împătimit, dintr-o renumită formație de "Călușari" (olteni, desigur). "Cucii" cărvăneni l-au atras mult și pentru prezența personajului central al obiceiului cărvănean, unic în felul său, Mutul "Cucilor". Căci între acest "diriguitor" de joc de joc al "Călușarilor" și "Mutul Cucilor" există o mare asemănare... "funcțională", rolul celor doi "Muți" fiind acela de "diriguitori" de joc (în ceremonialurile respective).

Acest Om al folclorului, 'nea Lisandru Smarandache, a jucat, în ambele obiceiuri, rolul central, Mutul (și-n lanca "Oltului" și-n Carvănu Dobrogei). Ba mai mult: am aflat de la acest "Mut" oltean, că el pusese "pă picioare", și în Carvănu, obiceiul "Călușarilor", trecuți, mai întâi, prin "filiera", vremelnică, a "Cadrilaterului", unde "zăbovisc"...o țără, în "calitate" de "colonist"! Dară, de rezistat, obiceiul oltean n-a rezistat multă vreme în Carvănu, n-a prins..."rădăcini"!

Un om hâtru, mai mereu pus pe glume, 'nea Lisandru era, altfel, un ineputabil izvor de înțelepciune populară, dovedit chiar și în momente grele, plăcându-i Omului nostru să facă, mai mereu, haz de necaz, dovedind, astfel, că "parcă trece viața asta mai ușor pântru om (la necaz)!..."

Firea acestui Om, a acestui oltean, păstra, vizibil, multe urme, de neuitat, ale locurilor

pe unde el se "preumblase" în viața lui... oltenească!? Glumele și snoavele sale aveau, în farmecul dovedit (așadar), multe ..."oltenisme" neaoșe, dară și ceva cu totul aparte, din perioada Cadrilaterului, fără a neglija numeroase și semnificative particularități vizibil dobrogene, cu firești "amprente" dobrogene (din Carvănu) "căpătate" de-a lungul deceniilor (de după 1940).

Deși la obârșii era "oltean get-beget", cum îi plăcea omului să se "autointituleze", în anume situații, în anumite împrejurări de viață, Omul, olteanul nostru, era un ins care, cu istețimea-i oltenească, se adapta destul de ușor la o stare de lucruri vizibil ieșită din comun (pentru temperamentu-i...oltenesc). Așadar 'nea Lisandru era destul de ușor "schimbător dăpă cum bate vântu"! Era, el, altfel spus, oricând, gata să se adapteze "musai" oricăror împrejurări!

Datorită tocmai acestor adevărate iscusințe oltenești de "adaptare la mediu" a olteanului nostru, după numai câțiva ani de "pogorâre" în Dobrogea, în Carvănu, adică, ai fi zis că 'nea Lisandru se află dintotdeauna "p-acilea, pân Carvănu ăsta, aruncat dă Dumnezeu dăparte!"

Omul nostru, 'nea Lisandru, ne-a fost de un foarte mare ajutor în descoperirea și-n valorificarea unui material etnofolcloric dar și etnosocial deosebit de valoros, original! Toate "spusele" sale puteau fi socotite ca o "oglină" a locurilor pe unde Omul umblase în viața lui destul de tumultoasă! A fost, mai întâi, locul de obârșie, lanca Oltului (județ), mai apoi "fusă" Cadrilaterul, după care, în finalul "preumblărilor" sale, îl "chemă" Carvănu!...

La hora satului, la alte petreceri, 'nea Lisandru se dovedea, mereu, a fi un animator al vieții satului, ceea ce ne duce (de bună seamă) cu gândul, fără-ndoială, desigur, la bădia Creangă, la șugubățul Humuleștilor!

Ținând cont de întâmplările tumultoase prin care 'nea Lisandru a trecut de-a lungul vieții sale, îl putem compara, cu siguranță, și cu bătrânul Dănilă, din povestirea "La vulturi", a lui Gala Galaction.

De multe ori, atunci când Omul nostru socotea de cuviință, îi plăcea să glumească serios, ca-n "Moromeții" lui Marin Preda!

Comparându-l pe 'nea Lisandru cu bătrânul Dănilă din "La vulturi", putem spune, cu temei, că și oltanul nostru trecuse, în viața lui, prin prea multe, prea chinuitoare "vaduri de amărăciune!"

Prof. Ion I. ZAMFIRESCU,
Carvănu

Dobrogea - numeroase credințe, mozaic de biserici

Amestecatele nații cu credințele lor dau din totdeauna Dobrogei românești particularitatea unei provincii a cărei spiritualitate se compune din toate tradițiile, credințele și obiceiurile la un loc. Biserici au fost de tot felul după cât de mare a fost credința fiecărei etnii și puternice rădăcinile cu strămoșii ei.

Un antropolog francez, Eugene Pittard, vizitând la 1901 Constanța, descria astfel locurile văzute: "Orașul forma un fel de semilună la malul mării, îngrădind case albe, spoite cu var, construcțiile înalte, europene fiind destul de rare. În cartiere, prăvălii felurite își etalau mărfurile până aproape de trotuare: fructe sudice și pepeni zemoși. Diverse religii în acest Turn Babel cu bisericile lor: catedrala ortodoxă, biserici protestante, catolice, armenesti, grecești, iar minaretele turcești înalță siluete fine pe cerul albastru."

Minaretul moscheii Hunchiar din Constanța

Moscheea fusese începută la 1860, biserica greacă la 1862, la cererea comunității elene din oraș către Înalta Poartă, catedrala ortodoxă la 1883.

1862. Biserica elenă,
primul lăcaș ortodox al Constanței

La 1878, când se reinstalează autoritatea românească în Dobrogea, la Constanța mai erau înregistrate bisericile catolică, bulgară, templul israelit și muftiatul. Comunitatea evanghelică, condusă de H.W.Pastor, șeful de depou CFR, și Franz Pleuss, directorul hotelului "Carol", construit de englezi, își improvizează o casă de rugăciuni mai întâi în subsolul clădirii, apoi, la 1892, se construiește biserica evanghelică, după planurile inginerului Max Wagner din Pomerania. Pentru ridicarea ei au contribuit cu donații Regele Carol și regina Elisabeta.

Catolicii din oraș aveau o capelă modestă încă din 1872, construită de un grec originar din Trapezunt, George Riga, casier al companiei engleze "Danube and Black Sea". Mai târziu, cu sprijinul autorităților românești și cu aportul material al agentului consular Anton Licien s-au încheiat lucrările de construcție a bisericii catolice, în perioada 1885-1886. În 1898, inginerul Hallier antreprenorul lucrărilor portuare din Constanța, cu fonduri personale, a construit un turn alături de bisericuței. Altarul a fost donat de viceconsulul francez Anatole Magrin. Statuia Maicii Domnului, de Gabriela Coiciu, soția vrednicului primar Mihail Coiciu, statuia sfintei Tereza cu Pruncul, de comandorul G. Ionescu, iconița pictată a Sfântului Anton de inginerul Păunescu. Pe locul capelei, între anii 1935-1937, s-a construit o altă mai mare cu hramul Sfântului Anton de Padova, de către arhitectul Romano de Simion din București.

În 1880 armenii își ridicaseră și ei biserică ctitorită de N.Torosian. Comunitatea armeană din Constanța a avut timp de 35 ani un mentor de excepție în persoana preotului ortodox gregorian Hamazasb Bedighian.

Și evreii –deși nu mulți până la 1878, aveau o sinagogă pe terenul donat de Ismail Kemal Bey încă din 1972. Mai târziu, în 1908, pe temelia vechii case de rugăciuni ei ridică mândrețea de templu în stil gotic, cu ogive, contraforturi și ferestre cu lobi dantelați și vitraji. Templul a fost dărâmat înainte de revoluție și astăzi pe strada Mircea cel Bătrân locul viran amintește localnicilor despre clădirea-monument de arhitectură distrusă ca atâtea altele. În 1900 evreii își mai construiesc un templu pe strada C.A. Rosetti, care se păstrează, ruinat, și astăzi.

BISERICA GREACĂ - PRIMUL LĂCAȘ DE CULT ORTODOX ÎN DOBROGEA

La Constanța, aflată sub stăpânire otomană, comunitatea greacă obține un Firman împărătesc pentru construirea clădirii primei biserici ortodoxe din Dobrogea. Se păstrează și astăzi actele prin care sultanul Abdul Azis Bin Mehmet Han i se adresa subprefectului de Constanța consfințind decizia sa:

„Iubite, viteze, vestite Comandor al decorației Medgidiei gradul al doilea, Ahmet Rezim Pașa, subprefect al Constanței și prea înțeleptul învățat și vestita judecată al Pleșei Constanța, precum și asemenea cinstiții consilieri ai căror cinste să crească. De îndată ce va sosi acest al meu decret împărătesc, să luați cunoștință că de sub împărăteasca mea ocrotire, locuitorii domiciliați în Constanța, neavând biserică, au cerut pe lângă înalta mea persoană rugând prin replica lor să alcătuiască și să clădească Biserica din temelie sub denumirea /.../cu următoarele dimensiuni: 44 arșini adâncime, 22 arșini lățime și 16 arșini înălțime. Această suplică ne-a fost prezentată prin deosebită cerere de către preasfântul /.../și precum se dovedește prin înaltul sfat al împărăției mele pentru un teren similar pe care se va clădi o biserică nouă din temelie, când terenul aparține statului să fixeze după aproximație o zecimală, venit ce ar putea să

aducă acest teren în realitate și să ia această valoare.

Să cercetați conform cu legile această afacere și să notificați în capitala mea prin publicațiuni și să ne faceți cunoscut locul pe care se va construi biserica, loc care nu trebuie să fie situat în cartierul Musulman și dacă într-adevăr nu este un loc care ar putea să aducă cuiva vreo vătămare sau pagubă și dați

poruncă și autorizația de a se clădi. Drept care, am dat acest al meu decret împărătesc ca să luați cunoștință că am dat înalta mea poruncă ce trebuie să se execute cu mărire.

Domniile Voastre, subprefect judecător și ceilalți, luând cunoștință de această afacere precum am spus mai sus, că terenul destinat pentru clădirea bisericii este situat în cartierul musulman și că într-adevăr nu va aduce nimănui nici o pagubă și după ce veți lua cunoștință că nu este vătămător să nu opuneți nici o rezistență la clădire și să nu aduceți nici o piedică la zidirea Bisericii, în mărimea de 44 arșini adâncime, 22 arșini lățime și 16 arșini înălțime.

De asemenea, veți fi cu mare băgare de seamă în afacerea aceasta și să nu îngăduiți să pretinză cineva nici un argint sau vreun ban.

Dacă terenul pe care este proiectată a se clădi Biserica aparține statului, conformându-vă cu legile să executați cele legale, să vă grăbiți a proceda la evaluarea zecimei pe care ar aduce ca venit acest teren să fie încasat în a mea împărătească monedă, iar banii să-i trimiteți în capitala mea. Așa luați cunoștință Domniile Voastre să aveți credință în sfânta mea iscălitură”. Anul 1862, în Constantinopol.

Puțin timp mai târziu, același sultan Abdul Azis Han Bin Mehmet Han transmitea conducătorilor

1960. Sinagoga din str.C.A.Rosetti - Constanța

1963. Biserica evanghelică din Constanța

provinciei: "Prea cinstite, prea mărite și prea vestite inspector al Rumelii, Comandor al decorației Medgidia în gradul II, Rașit Pașa, Prefect al Tulcei, și viteze, iubite și vestite subprefect al Constanței, funcționar de gradul IV, Rusdi, și prea înțelepți și învățați și vestiți, judecător și muftiul și curțile consiliere ale orașului Constanța al căror să le crească cinstea.

De îndată ce va sosi acesta al meu decret împărătesc, să luați cunoștință că lângă locul încâtător destinat bisericii, pe care îl stăpânesc deja supuși ai împărăției mele pentru a clădi Biserica, spital și școală, există un loc viran al statului compus din 3.800 coți pe care sus-numiții l-au cerut prin suplica lor ce mi-a fost transmisă prin Patriarhul lor spre a se dona acest loc viran.

În urma acestei cercetări locale, luând în considerație raportul dat prin proces-verbal, că sus-numita Biserică și independențele ei sunt situate pe un loc ce nu ar aduce nimănui nici o vătămare pe care prin cererea lor solicită să li se doneze și care este situat în locul unde nu aduce nimănui nici o vătămare și indicat este că acest teren aparține în desăvârșire statului că nu se stăpânește de nimeni, s-a cerut pe lângă sfatul meu împărătesc să li se doneze acest teren că le este imperios necesar spre a se clădi Biserica, spital și școală. Drept pentru care dat-am cuvenita grație și consimțământul prin înalt decret.

Domniile voastre, prefect, subprefect, judecător, muftiu și ceilalți mai sus după ce veți ceda terenul de mai sus în scop de a se clădi amintitele Biserică, școală, spital nimeni să nu se opună, nici o piedică sau obstacol precum de asemenea să băgați de seamă și să nu îngăduiți nimănui să ceară sau să primească de la dau și nici un argint sau ban și să-i acordați ocrotirea necesară și ajutor. Așa luați cunoștință să respectați iscălitura mea". Redactat în luna Rebul Evel anul 1280 (martie 1863), în Constantinopol¹

LA MANGALIA, O FIICĂ DE SULTAN RIDICĂ O MOSCHEE

Geamia Esma Hatun Sultan de la Mangalia, un edificiu în stil maur, care se mai păstrează și astăzi, a fost construită, se pare, în 1525, alte surse dând ca an de inaugurare 1590. Mai târziu va fi ridicată la rang de moschee.

Istoria lăcașului de cult este impresionantă: prințesa (hatun) Esma, fiica sultanului Selim al II-lea (1566-1574) și soție a marelui vizir Sokollu-

Mehmed Pașa (1565-1579) primește de la tatăl său pământurile Mangaliei. După moartea tatălui și uciderea soțului său prințesa s-a refugiat la Mankalia și în memoria celor doi a ridicat acest lăcaș de cult cunoscut de la început cu numele de Esma Hatun Sultan.

Călătorul turc Evlia Celebi a vizitat Dobrogea la 1652 și a publicat mai târziu însemnările lui de călătorie intitulate „Seyahatname”, unde despre Mangalia precizează că este unul dintre cele mai mari porturi din Dobrogea, cucerit de Baiazid Fulgerul.

El scria că „cea mai însemnată geamie este aceea a prințesei Esmahan Sultan, fiica lui Selim al II-lea... E o geamie luminoasă, cu mulți credincioși, cum nu e alta în aceste părți. Sunt șapte școli primare, trei hanuri, vreo 300 prăvălii, un mic bezisten (prăvălii pe ambele laturi ale unei străzi unite printr-un acoperiș deasupra) și o baie mică. Toate localurile închinat lui Dumnezeu și cele filantropice sunt vacuf al lui Esmahan Sultan. Are șapte cafenele și vreo 300 depozite lângă port și alte locuri, aici fiind un centru comercial”.

Aurelia LĂPUȘAN

¹ Copiile documentelor au fost oferite autorilor de către președintele comunității elene din Constanța, Anton Hiropedi.

Povestește Silvia Grossu a lui Ionica Donos din Basarabia(V)

POVAȚĂ ȘI DOJANĂ

Casa bunicii, micuță și dragă, cu prispă lată și acoperiș de ocoloți din stuf, se vedea din dealul, unde lăsa tata mașina, ca o jucărie de pe ilustratele vechi de Crăciun, care se mai păstrasera prin *cotruța mămunii* (un fel de cotlon în perete pentru păstrat lucruri de valoare sau mai rar solicitate), cu alte câteva fotografii și acte (ea le spunea *hârtii*). Noi coboram gălăgioși spre căsuța ei de poveste, pe acea cărăruie de iarbă deasă, care despărțea mica livadă cu pomi de prun, cireș, vișin de straturile cu zarzavat și legume. Veneam s-o vizităm câte trei-patru-cinci odată: mama, tata și noi, nepoții – când doi, când trei, mai rar tuscinci. Poate doar de hramul satului veneam cu toții. Ea ne vedea de departe și era toată numai zâmbet – eram marile ei sărbători. Ne ieșea în cale, ne îmbrățișa, și ne tot privea – când pe unul, când pe altul, tot lăudând hainele noastre, pieptănătura, încălțăminte și mirându-se cât de mari ne-am făcut. Îi eram dragi oricum am fi arătat. *I se scurgeau ochii după noi*, așa se spunea în satul nostru la astfel de sentimente totale.

Ne aștepta mereu. Ne păstra *bunătățuri* în Casa cea mare sau în beciul ei, *ca la români* (adică beci săpat nu prea adânc, clădit în formă de boltă, din piatră *brută* și cu polițe sau, mai bine zis, cotruțe adâncite în pereți pentru dulceturi, legături de legume și murături). *Bunătățurile* erau tot ceea ce avea mai bun prin casă, dar mai ales prin grădină. Cele mai jinduite de noi creșteau pe ogorul ei – și se făceau niște *harbuji* și *zămoși* (*pepeni verzi* sau *galbeni* nu le zicea nimeni pe la noi, așa că am deprins aceste cuvinte foarte târziu și oricum nu au devenit ale mele, oricum îmi sună sec și nefiresc) pe acel ogor, că nu mai gustasem la nimeni așa ceva nici până atunci, nici după aceea. Avea zămoși crăpăcioși, cu-n miez de culoarea untului de casă, dulce de se topea în gură, iar harbujii aveau un gust aromat, că erau din semințe, pe care le păstra încă de la Arion, care, ehe-he-e, avusese, pe timpuri, cele mai roditoare ogoare. Din păcate, așa și n-am mai regăsit acel gust de cândva. Așa spun și prietenele mele despre bunătățile din copilăria lor. *E gustul copilăriei, unde să-l mai găsești?*

Mămunea gătea *asa cum apucase din bătrâni*. Era considerată o bună gospodină. Gătea după miros, pune sarea și zahărul *cu boaghea*, făina – cu pumnul, amesteca mâncarea doar cu lingura de lemn, știa să potrivească focul în cuptor ca să nu se ardă nici pâinea, nici plăcintele, nici celelalte bucate. Dacă nu era necesar – nu băga cuțitul în pâine, ci rupea bucăți. Iar atunci când înfidea cuțitul, făcea mai întâi semnul crucii (își cerea iertare pentru actul de violență comis). Tot ce gătea – borșuri, supe, zame, plăcintele în cuptor sau pe tava – era deosebit de gustos, în prima zi, și a doua zi, de asemenea.

Era invitată la nunți și cumetrii ca să supravegheze trei feluri de bucate: răcitura, sarmalele și plachia (mâncare de orez bine fiert, apoi dres cu un amestec de ou batut cu zahăr, cu unt și dat la cuptor să se coacă; un fel de budincă). Cu aceste trei bucate de sărbătoare se deprinsese în casa părinților săi, cu aceste feluri de mâncare făcuse nunta proprie, a fiicei sale și a multor săteni. Și pe a mea tot. Mămunea mea știa să potrivească la gust, la consistență, la cantitate toate aceste bucate mai bine decât oricine. De aceea, ori de câte ori veneam la ea, scotea din sunducul din Casa mare, păstrate cu grijă pentru mine, stofe, șorțuri, năframe – toate semnele de recunoștință, pe care le primea de la consătenii, pe care îi ajutase să facă nunta – nuntă, cumătria – cumătrie.

Nu se lăsa impresionată de noile rețete de bucate. Atunci când venea pe la noi *în musingerie* lua din bucate, zicea că sunt gustoase sau foarte bune, le lăuda, dar nu demonstra interes pentru modul lor de preparare. Ea rămânea fidelă tradiției, știa ce știa – de calitatea răciturilor, a sarmalelor și a plachiei depindea reușita nunții: acestea erau *plats de resistance* (cum le zic francezii) ale neamului; și toate evenimentele de rubicon în viața omului – nuntă, botez, înmormântare – din moși-strămoși se țineau pe ele. Erau *cele trei balene*. Dar dacă, Doamne ferește, răcitura nu se prindea bine sau nu era limpede, ori sarmalele se împrăștiau pe farfurie sau erau prea sărate, ori

plachia afumată – toată frumusețea sărbătorii se risipea. Acum vremurile s-au schimbat și bucatele noastre tradiționale nu mai stau în capul mesei. Sunt atâtea altele, care le-au împins la margine – și-s tot mai sofisticate, tot mai împodobite, că ajungi să te întrebi „Dar ce mănânc, de fapt?”

Și la sărbătorile din casa noastră, mai ales de hramul satului, când, conform obiceiului, oricine dintre prieteni sau rude putea să-ți deschidă poarta și te pomeneai adeseori cu casa plină de lume bună și dragă, dar pentru care nu mai aveai scaune sau tacâmuri, tot mămunea era cea care, fără agitație și zgomot, îi împăca pe toți. Ea rezolva ușor situațiile dificile – punea lucrurile la locul lor, spăla și aranja vesela, dădea oalele cu sarmale și năut cu carne în cuptor, le scotea și iar le pune la cald. Și atunci când mama se pierdea cu firea, nereușind să acorde suficientă atenție tuturor, ea venea cu farfuriile pline, aducea pâinea, paharele, le aranja pe masă și toate se linișteau. Așa și mi-a rămas în memorie – tot trebăluind pe la bucatărie, porăindu-se cu oalele, ștergând aici, îndreptând colea.

Multă zestre mi-a rămas de la mămunea, bună zestre – povește, sfaturi, întâmplări cu tâlc, amintiri luminoase. Poveștile ei erau altfel decât cele pe care le citeam la școală sau în cărțile de la bibliotecă. Ea îmi povestea pătărâni sau învățăminte. Bunăoară, atunci când nu puteam adormi (că iarna ne culcam o dată cu găinile sau eram copleșită de impresiile puternice de peste zi), ea venea lângă mine, îmi netezea plapoma și mă întreba: „Ce gânduri te frământă: te-a supărat cineva, te-ai mâniat cumva sau ți-i dor de-ai tăi de-acasă?” Mă nedumereau uneori întrebările ei. Și atunci ea îmi explica: „Gândurile negre și supărările nu le ține, alungă-le. Că ele se adună în nouri grei și nu te lasă să răsuflă. Te împresoară ca negura. Pot să te îmbolnăvească. Dă-le drumul să plece. În schimb, cele bune păstrează-le, ele-s de la Dumnezeu. Tu să știi că omul simte de departe dacă tu crezi bine despre el sau nu. Gândurile bune se adună și ele în jurul tău, se țin de mână și te apără. De deochi, de invidie, de răutatea omenească. Sunt ca un noraș pufos de jur-împrejurul tău. Te ajută să mergi ușor de parcă ai zbura. Chiar dacă nu ai plapomă pe tine și pernă sub cap, tot bine ai să dormi, că el, norașul, e ca mâna lui Dumnezeu – de toate te apără. Hai dormi, să crești mare, că ești nădejdea mamei”.

Dacă rămâneam la ea pe două-trei zile, în cursul anului, sau pe-o săptămână-două în vacanțele de vară, eram înconjurată cu atâta grijă încât uneori mi se părea că mă sufoc. Și mereu vorbea cu mine, de parcă se temea că nu va reuși să-mi povestească toate câte le știa – despre oameni, despre viață, despre Dumnezeu. De multe ori o întrebam cum de nu are frică să stea singurică zile și nopți la rând: „De ce singură? Nu sunt singură, sunt cu Dumnezeu”, sau de ce s-ar teme. Răspunsul ei era tot acela: „De mânia lui Dumnezeu, nu de altceva”. Toate începeau de la Dumnezeu, se încheiau cu Dumnezeu, se explicau prin Dumnezeu. Încrederea ei în Dumnezeu era ca aerul, ca apa, ca viața. Era o femeie creștină. Creștină cu adevărat. Fără pic de fanatism, dar cu multă evlavie.

Mergea la biserică duminica și de sărbători. Drumul spre biserică din satul vecin Șeptelici – vreo șapte kilometri încolo și tot atâția înapoi – îl făcea uneori împreună cu vecinele, alteori – singurică. Cred că l-a parcurs de mii de ori: din tinerețe, căci era încă tânără, atunci când au venit sovieticii și au pus lacăte grele la ușa bisericii din satul ei, și până la adânci bătrânețe (s-a stins la optzeci de ani). La început mergea repede și dreaptă – și drumul era scurt. Încetul cu încetul, sub poverile grele ale anilor și ale vieții, a prins a se gârbovi, a-și încetini pașii, și drumul... a devenit mai lung. Și mai întortocheat. Dar ea n-a renunțat nici atunci când spatele-i era de tot încovoiat (la nouăzeci de grade) și povara trupului o încredințase unui baston. N-a mai mers la biserică doar când i s-au luat picioarele și nu putea să mai coboare din pat. Nu putea nici să doarmă, deoarece i se înțepenise spatele și n-avea cum să se întindă în pat. Artroza o mistuia, pur și simplu, o împietrea. Dormea puțin, atât cât putea să stea cu capul pe o pernă înaltă, pe care mama i-o puneă pe genunchi. A avut de trecut și prin alte suferinți – inima nu mai vroia s-o *slujească*. Eu, care seamăn la caracter cu tata și aveam de la naștere simțul dreptății la suprafață, nicidecum nu înțelegeam de ce Dumnezeu o pedepsește în așa hal, pe ea, care era ca o sfântă: rămasă vădană de tânără, apoi văduvă de război, cu părinții ridicați, iar ea – argat neplătit pe lanurile colhozului, fără pensie la bătrânețe; băiatul ei, de flăcău băgat în pământ, fata – „atâta picătură” cum zicea ea despre mama, îndepărtată de ea... Cu un trai curat, simplu, mai mult decât modest, fără nici o umbră de reproș pentru Cel de Sus „De ce, Doamne? De ce mie toate?” În casa ei posturile erau respectate cu

sfințenie, toate miercurile și vinerile de peste an mânca doar de sec – puțin, uneori deloc...

Nu puteam să privesc la ea cum își îndură suferința. Cu smerenie! Îi plângeam de milă, mai mult pe ascuns – să nu mă vadă, că atunci mă dojenea „Nu trebuie să plângi. Toți suntem datori cu o moarte”. Dar eu oricum nu înțelegeam această dreptate a lui Dumnezeu. Și chiar am cutezat s-o întreb: „Spune-mi, de ce te chinuie El atât de tare? Tu doar n-ai păcătuit ca alții, care uite-i cum huzuresc – de boli și necazuri nu știu, de toate au?” Ea m-a privit cu un fel de reproș în privire, a tăcut o vreme, apoi a zis: „Nu se cade să judecăm. Noi nu înțelegem dreptatea lui Dumnezeu, n-avem cum, suntem prea mititei”. Adică nu i-a plăcut că eu am pus acea întrebare. Se simțea un fel de dezamăgire în vocea ei. Apoi, într-un târziu, a continuat să-mi răspundă: „El pe mine mă pune la încercări. Mă pregătește. De m-ar lua în zilele luminate! Mă rog zi și noapte, că n-a rămas mult...”.

Dorința ei s-a împlinit – a murit în zilele luminate, nu mult după Paști, de sfântul Nicolae, cărui i s-a închinat cel mai des, că era sfântul casei sale. Dumnezeu să-i fie pavăză! Că și acolo, sus, cine știe...

conf.univ.dr. Silvia GROSSU, Chișinău

Răstignire de lemn. Foto: E. Brihuneț.

Dobrogea, pe podium la concursul „Satul Cultural al României”

Dobrogea și-a adjudecat, anul acesta, primele două locuri la cea de-a doua ediție a concursului „Satul Cultural al României”, două localități rurale, una din județul Tulcea și o alta din județul Constanța, numărându-se printre câștigătorii concursului.

20 de localități rurale din țara noastră s-au înscris în competiția de anul acesta, dintre acestea 12 rămânând în finală. Finalistele au provenit din județele Alba, Botoșani, Brașov, Constanța, Dâmbovița, Prahova, Sibiu, Tulcea și Vâlcea. Interesul a fost apreciat de organizatori drept unul deosebit, mai ales că anul trecut, la prima ediție a competiției, au participat numai cinci localități.

Potrivit organizatorilor, localitățile rămase în competiție au avut de prezentat un program cultural compus din minimum cinci evenimente, respectiv festivaluri, sărbători, expoziții, concursuri, simpozioane. Localitățile dobrogene au impresionat juriul atât prin pachetul cultural pregătit, cât și prin standurile de prezentare. Edilii prezenți la eveniment pentru a susține candidaturile localităților pe care le reprezintă au prezentat și viziunea localităților, strategiile de dezvoltare, evenimentele culturale inițiate în fiecare localitate și importanța acestora în contextul dezvoltării.

Dacă localitatea constănțeană Cumpăna s-a afirmat prin standul amenajat cu mult gust și care a pus în valoare bogăția culturală a localității, dar și grație Ansamblului „Românca”, câștigând locul II, comuna tulceană Jurilovca și-a adjudecat Premiul I grație componentei turistice căreia autoritățile locale îi acordă o importanță tot mai mare de la an la an. În anul 2013, Jurilovca a fost declarată destinație europeană. Aici, vara se organizează evenimente dedicate cicliștilor, iar iarna oamenii sunt invitați să pescuiască la copcă. Este de notorietate competiția culinară din luna octombrie, Sărbătoarea borșului de pește.

Competiția „Satul Cultural al României” a avut loc la începutul lunii martie și a fost organizată de Asociația Cele Mai frumoase Sate din România și Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”.

Adina BOCAI

Premii și diplome pentru constănțeni la Concursul „Beija Flor” de la Galați

Recent, la Galați, a avut loc a IX-a ediție a Festivalului Concurs „Beija Flor”, o competiție la care participarea constănțeană s-a afirmat din plin. Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a participat cu un grup de copii și tineri pregătiți de profesor Adriana HOIDRAG. Iată și premiile cu care s-au întors constănțenii de la această competiție:

„The Wildest”, locul I, secțiunea majorete, categoria de vârstă 15 – 18 ani;
„Contempdance”, Locul I, secțiunea Fantezie coregrafică (Înger & Demon), categoria de vârstă 9 – 12 ani;
„Pirații din Caraibe”, Locul al II-lea, secțiunea Dans modern;
„Duocontemp”, Locul I, secțiunea Dans contemporan, duet;
„Pași în doi”, locul I, secțiunea Dans sportiv – standard;
„Contempdance Jr.”, Locul I, secțiunea Dans Contemporan 8 – 10 ani;

„Contempdance”, Locul I, secțiunea Dans Contemporan, 9 – 12 ani.

A.B.

Povești de la bunica

La Dunăreni, în preajma Sfintelor Paști

Una dintre monografiile apărute în ultima vreme în editurile constănțene este consacrată, sentimental declarativ din titlu, Dunăreniului, sat de gospodari din sud vestul provinciei, denumit mai întâi - după urmele istorice descoperite, Sacidava, apoi Mârleanu, ca dovadă a obârșiei lui de așezare mocănească în Lunca Dunării.

Cornelia CĂRPUȘ adună cu sârg în paginile cărții date despre comunitatea locală, despre localitatea pitorească, cu o istorie bogată. Am ales pentru acest număr al revistei noastre câteva mărturii ale autoarei.

“Despre câteva sărbători am consemnat doar ce mi-a povestit mama, din ceea ce-și mai amintește și ea despre acestea. Las în seama altor specialiști și cercetători în domeniu să le găsească semnificația corectă și să le explice.

În seara de Lăsata Secului, înainte de a intra în Postul Paștelui, bunica pregătea mulțime de bunătăți, friptură, plăcinte și se duceau pe rând finii la nași, copiii la părinți sau socri. Astfel se plimbau pe la rude toată noaptea aceea, sărutau mâna și își cereau “iertăciune” adică cereau iertare unii de la alții pentru a intra curați și fără vrajbă în Postul Mare. Tot în seara de Lăsata Secului porneau prin sat “măștile”; tineri, fete și băieți își puneau măști făcute de ei din diverse materiale și cântau și dansau ducându-se pe rând pe la rude, lucru pentru care primeau și bani.

După sărbătoarea de Florii era sărbătoarea bozului sau socului. Astfel, în Miercurea Mare,

băieții se duceau și culegeau crenguțe de soc (sau tufe de boz¹); ei veneau la casa oamenilor și colindau ceva, pentru care gospodinele trebuia să le dea ouă drept recompensă. În Joia Mare, se aprindea întâi bățul de soc sau boz și apoi restul de coceni sau altceva și se mergea la cimitir și se tămâia la morți. Acolo se uda mormântul unde fiecare avea pe cineva răposat, venind de acasă cu gălețile cu apă. Apoi se duceau la o fântână și se scotea apă și se arunca de 12 ori, pentru fiecare din cele 12 evanghelii de peste an.

În sâmbăta Paștelui, fetele umblau cu *Lăzărelul*; fetele din sat gătite frumos porneau având cu ele fiecare câte un coșuleț împletit din papură aranjat frumos și câte un batic sau o bucată de pânză. Ajunse la casa oamenilor dansau agitând acest batic și spunând un fel de colind pentru care primeau ouă pe care le puneau în coșulețele lor. Imediat după Paști se serba *Udatul mireșelor*. O dată pe an, după Paști, tinerele mirese ce se căsătoriseră în acel an erau scoase de nașele lor și duse pe un izlaz al satului unde se înșiruiau ca la horă, una lângă alta. Acestea erau udate în rând turnându-se apă la picioarele lor. Fiecare nașă ce-și scosese fina la udat îi dăruia apoi un ou roșu de la Paște. Dar nu toate miresele participau ci doar acelea la care nașa consimțea să-și scoată fina la “Udatul mireșelor”.²

¹ Bozul și socul sunt înrudite, amândouă fac parte din genul *Sambucus* (*S. ebulus* și *S. nigra*)

² Fragment din cartea “Sacidava - Dunăreni. O monografie sentimentală” - Cornelia Cărpăș

REȚETE DE LA BUNICA TURTE CU MAC

Bine v-am găsit și sper să fiți sănătoși. De data aceasta vin cu o rețetă tradițională din zona nordică a Basarabiei, de prin părțile Sorociei, locul meu de baștină. E ceva ușor de gătit și care sper să vă placă.

Deci, turte cu mac, bucate de sec, tocmai bune pentru perioada de post.

Incercați și o să vă convingeți că sunt... delicioase.

Pentru prepararea acestui desert, vom avea nevoie de puține ingrediente.

Făină	600-700 gr
Apă (călduță)	250-300 ml
Sare	1 linguriță de ceai
Ulei	40-50 ml

Proces tehnologic

1. Amestecăm ingredientele, apa o vom adăuga treptat;
2. Frământăm un aluat elastic, care nu se lipește de mâini ;
3. Lăsăm aluatul să se odihnească 20-25 min;
4. Divizăm în porții mici și întindem fiecare turtiță subțire.
5. Coacem turtele în cuptor la temperatura de 190-200 grade până la rumenire;
6. Rezervăm turtele pe un prosop aspru din in (în părțile noastre i se zice "Zolnic")

Ne vom ocupa de umplutură, pentru care vom avea nevoie de :

Mac	400 gr
Zahăr	300-400 gr
Apă	250-300 ml
Zahăr vanilat	2-3 plicuri

Pregătim siropul:

1. Punem la foc apa cu zahărul și zahăr vanilat, lăsăm să dea în clocot, retragem de pe foc, așteptăm să se răcească;
2. Spălăm macul cu apă rece, apoi cu apă caldă pentru a înlătura firele uscate și impuritățile;
3. Turnăm peste macul spălat apă fierbinte, lăsăm 20-30 min. pentru gomflare;
4. Scurgem apa și trecem macul de două ori prin mașina de tocat carne, pentru a zdrobi firele de mac;(o să observați cum macul dă drumul la lăptișor);
5. Turnăm peste macul zdrobit siropul răcit, amestecăm lent;
6. Rupem turtele crocante în bucăți mici și le punem în bol, de fapt, castron (așa i se spune prin părțile noastre);
7. Turnăm siropul cu mac deasupra, amestecând până se încorporează tot siropul;
8. Serviți cu plăcere !!!

Notă: Din toate ingredientele o să căpătați cam 35-40 de turte, ceea ce o să vă ofere posibilitatea să le consumați în două rate, iar umplutura de mac dacă o să vă pară insuficient de dulce, atunci mai fierbeti un pic de sirop și adăugați după gust.

Cu drag de voi și de gătit, a voastră MĂRIOARĂ!

